

PROVIDUS
DOMNICA

LATVIJAS 10 GADI EIROPAS SAVIENĪBĀ: SABIEDRĪBAS NOSKAŅOJUMS UN LĒMUMU PIENĒMŠANA

IVETA KAŽOKA

2014

Satura rādītājs

Ievads	3
Atskats uz Latvijas pirmajiem soļiem Eiropas Savienībā	4
Latvijas iedzīvotāju attieksme pret Latvijas dalību Eiropas Savienībā	6
Ieguvumi no Latvijas dalības ES	8
Zaudējumi no Latvijas dalības ES	9
Latvijas iedzīvotāju iesaiste Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanā	10
Vēlēšanas	10
Eiropas Pilsoņu iniciatīva	11
Citas Latvijas iedzīvotāju iesaistes formas ES lēmumu pieņemšanā	11
Latvijas interešu aizstāvēšana Eiropas Savienībā	12
Vai Latvijai ir kādi ES lēmumu ietekmēšanas veiksmes stāsti?.....	13
Vai Latvijai ir stratēģisks redzējums par savām interesēm Eiropas Savienībā?.....	14
Cik prasmīgi Latvijas amatpersonas aizstāv Latvijas intereses Eiropas Savienības līmenī?	16
Cik spēcīgi ir Latvijas savu interešu aizstāvēšanai sniegtie argumenti?.....	17
Cik veiksmīgi Latvijā tiek koordinēta Latvijas interešu aizstāvība Eiropas Savienībā?.....	19
Cik zinoši ES jautājumos ir Latvijas ierēdņi?	22
Cik zinoši ES jautājumos ir Latvijas līmeņa politiķi?	23
Cik prasmīgi strādā no Latvijas vēlēšanu sarakstiem ievēlētie Eiropas Parlamenta deputāti?.....	24
Cik ietekmīgi ir Latvijas privātā sektora lobētāji?	25
Cik zinoši Eiropas Savienības jautājumos ir Latvijas mediji?	26
Secinājumi.....	27
Rekomendācijas.....	28

© Domnīca PROVIDUS

© Iveta Kažoka

© Vāka foto – Evan Leeson, flickr.com

2014.gada decembris, ISBN 978-9934-532-03-0

Eiropa
pilsoņiem

PROVIDUS
DOMNĪCA

Šis pārskats tapis PASOS projekta „Paplašināšanās un pilsonība: skats nākotnē” ietvaros. Tā finansētājs: Eiropas Savienības programma „Eiropa pilsoņiem”. Projektā iesaistītie partneri: starptautiskais domnīcu tīkls PASOS, Eiropas institūts (Bulgārija), Demokrātijas un cilvēktiesību centrs CEDEM (Melnkalne), Publisko lietu institūts (Polija), Eiroatlantisko studiju centrs (Serbija). Projekts tika līdzfinansēts no Latvijas valsts budžeta "NVO līdzfinansējuma programmas", ko administrē Sabiedrības integrācijas fonds.

Ievads

Pārskata mērķis ir izvērtēt Latvijas 10 gadus Eiropas Savienībā (ES), īpaši pievērsties valsts amatpersonu un pilsoņu iesaistei ES līmeņa lēmumu pieņemšanā. Tas sastāv no četrām nodaļām:

- Atskats uz Latvijas pirmajiem soļiem ES - Latvijas uzņemšanu ES un Latvijas pašreizējo integrācijas pakāpi;
- Latvijas iedzīvotāju attieksme pret Latvijas dalību ES - attieksme pret ES, izpratne par ES jēgu, ES integrācijas sniegtajiem labumiem un radītajiem zaudējumiem;
- Latvijas iedzīvotāju iesaiste ES lēmumu pieņemšanā – pašvērtējums un optimālās iesaistes formas;
- Latvijas interešu aizstāvēšana Eiropas Savienībā – vērtējums par to, cik sekmīgi Latvijas amatpersonas iesaistās Latvijas interešu aizstāvēībā.

Pārskats ir daļa no plašāka projekta, kura ietvaros vērtēta ES jauno dalībvalstu¹ integrācija ES lēmumu pieņemšanas struktūrās, un ir publicēti divi salīdzinoši ziņojumi:

- Pārskats par jaunajām dalībvalstīm nozīmīgiem ES integrācijas indikatoriem;²
- Salīdzinošais pētījums par ES jauno dalībvalstu integrācijas pakāpi ES lēmumu pieņemšanā.³

Latvijas ziņojums ir viens no sešiem ziņojumiem, kas ir tapuši ES jaunajās dalībvalstīs vai kandidātvalstīs. Līdzās Latvijai nacionālā līmeņa ziņojumi ir publicēti arī Polijā, Čehijā, Bulgārijā, Serbijā un Melnkalnē. Katrs ziņojums balstās dokumentu izpētē, intervijās ar amatpersonām un ES jautājumu ekspertiem, divās šī projekta ietvaros organizētās sabiedriskās domas aptaujās, kā arī pilsoņu fokusgrupu atziņās.

Latvijā sabiedriskās domas aptaujas tika veiktas 2013.gada septembrī⁴ un 2014.gada septembrī⁵, pilsoņu fokusgrupa – 2014.gada marta sākumā.⁶ Latvijas ziņojuma vajadzībām tika intervētas aptuveni 20 amatpersonas un ES jautājumu lietpratēji. Zemsvītras atsaucēs intervētās amatpersonas identificētas pēc viņu amatiem, nevis vārdiem.

¹ Šī projekta ietvaros par jaunajām ES dalībvalstīm tiek uzskatītas tās valstis, kas ES pievienojās 2004.gadā un 2007.gadā.

² Kazoka, I. A Baseline Study on Indicators for EU New Member States' Level of Integration and Engagement, PASOS, 2013.gada oktobris.

³ Kazoka, I. Comparative on EU New Member States' Level of Integration in EU Decision-Making. PASOS, 2014.gada oktobris.

⁴ Tehniskā informācija par aptauju Nr.1. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS, ģenerālais kopums – Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 74 gadiem, izlase – 1004 respondenti, aptaujas veikšanas metodes – tiešās intervijas respondentu dzīves vietās, ģeogrāfiskais pārklājums – visi Latvijas reģioni, aptaujas veikšanas laiks – no 12.09.2013 līdz 26.09.2013.

⁵ Tehniskā informācija par aptauju Nr.2. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS, ģenerālais kopums – Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 74 gadiem, izlase – 1004 respondenti, aptaujas veikšanas metodes – tiešās intervijas respondentu dzīves vietās, ģeogrāfiskais pārklājums – visi Latvijas reģioni, aptaujas veikšanas laiks – no 19.09.2014 līdz 02.10.2014.

⁶ Pilsoņu fokusgrupas norises laiks – 2014.gada marts, dalībnieku skaits – 20. Neformāls pārskats par galvenajām fokusgrupas atziņām.

Atskats uz Latvijas pirmajiem soļiem Eiropas Savienībā

Līdzīgi kā vairākumam citu ES jauno dalībvalstu, kas Eiropas Savienībā iestājās tā sauktā „Austrumu paplašināšanās” viļņa ietvaros (2004. vai 2007.gads), arī Latvijas ceļš uz Eiropas Savienību sākās neilgi pēc PSRS sabrukuma. Oficiālu pieteikumu Latvijas valdība iesniedza 1995.gadā, izvirzot iestāšanās Eiropas Savienībā mērķi par vienu no galvenajām Latvijas ārpolitikas prioritātēm.⁷

Lai iestātos Eiropas Savienībā, Latvijai bija jāapliecina, ka tā atbilst Kopenhāgenas kritērijiem – proti, ir izveidojusi funkcionējošu un konkurētspējīgu tirgus ekonomiku, stabilas demokrātijas un cilvēktiesību aizsardzības institūcijas, kā arī spēj pildīt ES kopīgos likumus, atbalsta politisko, ekonomisko, monetāro savienību. 2002.gadā ES institūcijas apliecināja, ka Latvija šīs prasības ir izpildījusi, un rekomendēja uzņemt Latviju Eiropas Savienībā. Latvija, līdzās citām bijušā padomju bloku un Vidusjūras valstīm⁸, Eiropas Savienībā iestājās 2004.gada 1.maijā.⁹

Visās desmit ES kandidātvalstīs pirms iestāšanās ES notika referendumi – tie beidzās ar pilsoņu pozitīvu lēmumu. Referenduma rezultāti liecināja, ka no 10 jaunajām dalībvalstīm Latvijas pilsoņi bija salīdzinoši skeptiski: neskatoties uz to, ka 67% no Latvijas referendumā dalībniekiem iestāšanos ES atbalstīja, tomēr uz citu valstu fona tas bija salīdzinoši zems rezultāts.¹⁰ Salīdzinājumam: Polijā iestāšanos ES atbalstīja 94% referendumā dalībnieku.

Jauno ES dalībvalstu IKP uz iedzīvotāju, salīdzinot ar ES vidējo rādītāju ¹¹	2004	2013
Lietuva	52%	74%
Latvija	47%	67%
Slovākija	57%	76%
Rumānija	35%	54%
Polija	51%	68%
Igaunija	57%	72%
Bulgārija	35%	47%
Malta	80%	87%
Ungārija	63%	67%
Čehija	78%	80%
Kipra	91%	86%
Slovēnija	87%	83%

Avots: Eurostat¹²

Latvija ir viena no tām jaunajām dalībvalstīm, kas ir īpaši cieši integrējusies ES sistēmā. 2007.gadā tā tika uzņemta Šengenas zonā, ļaujot Latvijas iedzīvotājiem ES robežās netraucēti pārvietoties. Iestāšanās Šengenas zonā nebija pašsaprotama – piemēram, Bulgārijas, Rumānijas, Kipras iedzīvotājiem šobrīd Šengenas garantēto tiesību nav. 2014.gada 1.janvārī Latvija kā

⁷ Sīkāks pārskats pieejams [šeit](#).

⁸ Čehija, Kipra, Igaunija, Lietuva, Malta, Polija, Slovākija, Slovēnija, Ungārija.

⁹ Šis „austrumu paplašināšanās” vilnis turpinājās 2007.gadā, kad ES pievienojās arī Bulgārija un Rumānija.

¹⁰ Dalīta 8.-9. vieta no 10 valstīm.

¹¹ IKP uz vienu iedzīvotāju, rēķinot pēc pirktspējas standartiem (PPS Purchasing Power Standards) un par pamatu ņemot ES 28 dalībvalstis (ES28 = 100). Ranžējums – sākot ar valstīm, kas piedzīvojošas pašu iespaidīgāko izaugsmi.

¹² Eurostat dati (aplūkoti 2014.gada oktobrī).

maksāšanas līdzekli nomainīja latu pret eiro (Bulgārijā, Čehijā, Ungārijā, Polijā, Rumānijā un Lietuvā tas joprojām nav noticis).

Lai gan ir gandrīz neiespējami precīzi noteikt ES ietekmi uz Latvijas attīstību, tomēr dati par iekšzemes kopproduktu (rēķinot uz vienu iedzīvotāju) liecina, ka laika posmā no 2004.gada līdz 2013.gadam Latvija ir piedzīvojusi iespaidīgu ekonomisku progresu, otru lielāko starp 12 jaunajām ES dalībvalstīm. Proti, IKP uz vienu iedzīvotāju pieaudzis no 47% uz 67% (ja par atskaiti ņem visas 28 pašreizējās ES dalībvalstis). Salīdzinājumā Horvātija, kas ES pievienojās tikai 2013.gadā, pēc šī rādītāja 2004.gadā tālu apsteidza Latviju (58%), taču spēja līdz 2013.gadam izaugt tikai līdz 61% no ES vidējiem rādītājiem.

Vairāku Latvijas domnīcu un nevalstisko organizāciju ekspertu veiktais apkopojums par Latvijas 10 gadiem ES rāda, ka šajā laika posmā Latvijā ir vairākas reizes samazinājusies noziedzība, pieaugusi ārējā tirdzniecība (sevišķi eksports), kā arī pieaudzis cilvēku skaits ar augstāko izglītību.¹³ Vienlaikus pozitīvu pārmaiņu nav bijis attiecībā uz bezdarbu un dažiem citiem indikatoriem.

Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Latvijā joprojām ir zema apmierinātība ar dzīvi un sociālās labklājības līmeni.¹⁴ Tāpat iedzīvotājiem raksturīga paaugstināta nabadzības riska izjūta, kā arī sajūta, ka smags darbs nav panākumu priekšnoteikums. Īpaši satrauc tas, ka, salīdzinot ar visām citām ES dalībvalstīm, Latvijā iedzīvotāji biežāk saskaras ar nicinošu attieksmi zemu ienākumu vai savas nodarbošanās dēļ.

Tikmēr ES iedzīvotāju aptaujas liecina, ka Latvijas iedzīvotāji ir salīdzinoši optimistiski par tālāko Eiropas Savienības integrācijas procesu – par dažiem jautājumiem (vienota valūta, turpmāka paplašināšanās) vērojams lielāks atbalsts nekā ES kopumā.

Atbalsts ciešākai ES integrācijai: Latvijas iedzīvotāju viedokļi salīdzinājumā ar citu ES dalībvalstu iedzīvotāju viedokļiem¹⁵

ES nākotnei aktuālie jautājumi	Kā Latvijas iedzīvotāju viedokļi atšķiras no ES vidējiem rādītājiem? ¹⁶
<i>Vienota valūta un ekonomikas savienība</i>	Augsts atbalsts (ES - 55%, LV – 68%)
<i>Kopīga ārpolitika</i>	Vidēja līmeņa atbalsts (ES – 62%, LV – 71%)
<i>Turpmāka paplašināšanās</i>	Augsts atbalsts (ES – 37%, LV – 49%)
<i>Kopīga aizsardzība</i>	Vidēja līmeņa atbalsts (ES – 72%, LV – 81%)
<i>Eiropas federācija</i>	Vidēja līmeņa atbalsts (ES – 41%, LV – 36%)
<i>Vairāk lēmumi ES līmenī</i>	Vidēja līmeņa atbalsts (ES – 48%, LV – 45%)
<i>Optimisms par ES nākotni</i>	Vidēja līmeņa atbalsts (ES – 56%, LV – 66%)

¹³ Latvija pēc 10 gadiem Eiropas Savienībā – cita Latvija? Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2014.gads.

¹⁴ Eurostat dati (aplūkoti 2014.gada oktobrī).

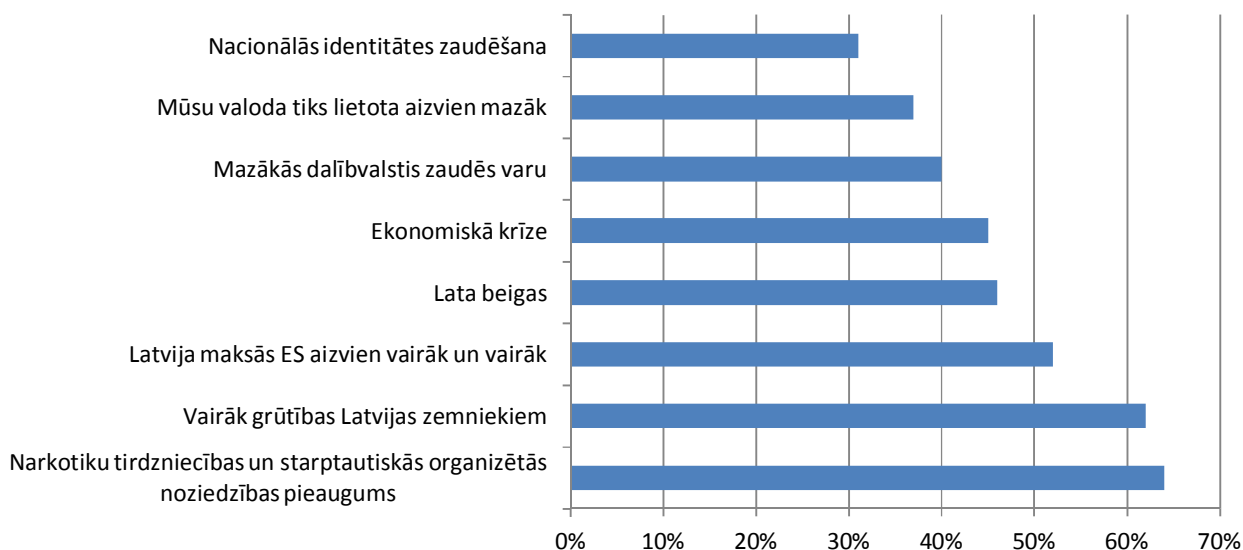
¹⁵ Standard Eurobarometer 81. Springwave, 2014.gads.

¹⁶ Šeit un turpmāk par „Vidēja līmeņa atbalstu” šī pētījuma ietvaros tiek pieņemti tie gadījumi, kad atšķirības no ES vidējā rādītāja (par ES 28 dalībvalstīm) ir 10 procentpunktu robežās. Piemēram, ja ES vidējais rādītājs ir 28%, tad „vidēja līmeņa atbalsts” ir intervālā no 18% līdz 38%. Ja rādītājs ir zemāks, tas tiek uzskatīts par zemu atbalstu, ja augstāks – par augstu atbalstu.

Latvijas iedzīvotāju attieksme pret Latvijas dalību Eiropas Savienībā

2004.gadā Latvijas sabiedrības noskaņas attiecībā uz Eiropas Savienību bija raksturojamas kā piesardzīgi optimistiskas.¹⁷ Piemēram, lai gan tikai 33% uzskatīja, ka pievienošanās ES būtu laba lieta, pretējo viedokli pārstāvēja vēl mazāk – 22%.¹⁸

Kā liecina Eurobarometer aptauja, 2004.gadā Latvijas iedzīvotāji kontekstā ar iestāšanos ES visvairāk uztraucās par noziedzības pieaugumu, grūtībām Latvijas zemniekiem un pārmērīgām iemaksām ES budžetā.¹⁹

Avots: Standard Eurobarometer 81. Springwave

Tomēr salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm, pašreiz Latvijas iedzīvotāji augstu vērtē Eiropas Savienību.²⁰ Ja kā vidēji vērtējami Latvijas iedzīvotāju uzticēšanās rādītāji nacionālā līmeņa partijām, valdībai, parlamentam un vietējām pašvaldībām (tuvi ES vidējiem rādītājiem), tad uzticēšanās tieši Eiropas Savienībai ir augsta. Latvijas iedzīvotāji, salīdzinot ar citu ES dalībvalstu iedzīvotājiem, ir apmierināti arī ar demokrātiju ES un uzskata, ka šobrīd ES virzās pareizā virzienā.

Taču daļa Latvijas iedzīvotāju vērtē iestāšanos ES kā nepareizu Latvijas izvēli. 2014.gadā 28% Latvijas iedzīvotāju uzskatīja, ka Latvijai būtu labāk ārpus Eiropas Savienības (57% uzskata pretēji).²¹ Tāpat diezgan nozīmīgs Latvijas iedzīvotāju īpatsvars (33%) domā, ka integrācija ES Latvijai nesusi vairāk

¹⁷ Datu avots: Eurobarometrs 2004.1. Sabiedriskā doma kandidātvalstīs. Intervēšanas laiks 2004.gada februāris – marts. Latvijas nacionālais ziņojums.

¹⁸ Citiem respondentiem vai nu viedokļa nebija vai arī viņi uzskatīja, ka iestāšanās ES nenesīs Latvijai neko labu, bet arī neko sliktu.

¹⁹ Turpat, 41.lpp.

²⁰ Standard Eurobarometer 81. Springwave, 2014.gads.

²¹ Turpat.

zaudējumus nekā ieguvumus.²² Dažas Latvijas iedzīvotāju grupas ir ievērojami optimistiskākas attiecībā uz Latvijas 10 gadiem Eiropas Savienībā:

- Jaunieši vecumā no 18-24 gadiem;
- Cilvēki, kas sevi identificē kā latviešus (iepretī nacionālajām minoritātēm);
- Latvijas pilsoņi (iepretī nepilsoņiem);
- Cilvēki ar augstiem ienākumiem.²³

Sīkāk analizējot visās ES dalībvalstīs regulāri organizēto sabiedrisko domu aptauju rezultātus²⁴, var pamanīt, ka Latvijas iedzīvotājiem ir specifiska izpratne par Eiropas Savienības mērķiem un jēgu:

- Salīdzinājumā ar „vidējo” ES iedzīvotāju, Latvijas iedzīvotājs vairāk saskata ES ģeogrāfisku telpu, mazāk – valstu savienību, kas balstīta kopīgās vērtībās.
- Latvijas iedzīvotājam ir vairāk raksturīga uz indivīda brīvībām un ekonomiskā patēriņa vajadzībām orientēta attieksme pret Eiropas Savienību. Piemēram, Latvijas iedzīvotāji salīdzinoši daudz uzsver dzīves kvalitātes uzlabošanu kā ES attīstības pamatmērķi, kā arī pārvietošanās brīvību kā ES pastāvēšanās jēgu un pozitīvāko ES līdzšinējās darbības rezultātu. Tāpat Latvijas iedzīvotāji lielāku uzmanību pievērš ekonomiskajiem labumiem, ko viņi paši vai Latvija gūst no dalības Eiropas Savienībā.
- Latvijas iedzīvotāji salīdzinoši maz novērtē Eiropas Savienības nozīmi un sasniegumus miera garantēšanā, demokrātijas izplatīšanā, Eiropas starptautiskās lomas stiprināšanā. Latvijas iedzīvotāji arī maz domā par ES kopīgajām vērtībām un vēsturi kā Eiropas kopības sajūtas veidotāju.

Šos Eurobarometra aptaujas rezultātus apstiprina arī Latvijā 2014.gada martā organizēta 20 cilvēku fokusgrupa, kurā notikušās diskusijas par Latvijas 10 gadiem Eiropas Savienībā uzrāda dziļi lokālu izpratni par savu kā pilsoņa un Latvijas lomu Eiropas Savienībā. Proti, vidējam Latvijas iedzīvotājam ir raksturīgi domāt par Eiropas Savienību kā organizāciju, kas atrodas sadarbības vai konfrontācijas attiecībās ar Latvijas specifiskajām interesēm. Vidējais Latvijas iedzīvotājs gandrīz nekad par Eiropas Savienību nedomā kā par domubiedru kopienu, kurai kopīgiem spēkiem jārisina globālas problēmas.

Tomēr zināšanu līmenis par ES jautājumiem Latvijas iedzīvotājiem daudz neatšķiras no citu ES dalībvalstu pilsoņiem.²⁵ Latvijas iedzīvotājs līdzīgā mērā kā citu ES dalībvalstu iedzīvotāji sevi apzinās kā Eiropas pilsoni.

²² Šī pētījuma ietvaros veiktā SKDS aptauja. Aptaujas veikšanas laiks: 19.09.2014 līdz 02.10.2014 (skat. zemsvītras atsauci Nr.5).

²³ Šī pētījuma ietvaros veiktā SKDS aptauja. Aptaujas veikšanas laiks: 19.09.2014 līdz 02.10.2014 (skat. zemsvītras atsauci Nr.5).

²⁴ Standard Eurobarometer 81. Springwave, 2014.gads.

²⁵ Atbilstoši Eurobarometer regulārajiem trīs jautājumu testiem par ES institucionālo uzbūvi.

leguvumi no Latvijas dalības ES

2014.gada septembrī īpaši šim pētījumam organizētā sabiedriskās domas aptaujā²⁶ Latvijas iedzīvotāji tika lūgti brīvā formā nosaukt pašu nozīmīgāko ieguvumu no Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā. Latvijas iedzīvotāji visbiežāk piesauca brīvas pārvietošanās iespējas – tūrisma, mācību, jaunu darbu meklējumu vajadzībām. Otrs biežāk piesauktais labums bija ES finansiālais atbalsts. Eiropas Savienības kopīgo vērtību stiprināšanu, Eiropas globālās lomas palielināšanu kā pašu galveno ieguvumu novērtē niecīgs Latvijas iedzīvotāju īpatsvars.

leguvums	Iedzīvotāju īpatsvars, kas šo ieguvumu nosauca kā nozīmīgāko
Brīva pārvietošanās (Šengenas zona, darba vietas izvēle, mācības)	32.7%
ES finansiālais atbalsts (Latvijas infrastruktūrai, attīstībai, lauksaimniecībai, sociālajai jomai)	15.4%
Drošība	6.8%
Vienotais tirgus, investīcijas, pakalpojumu kvalitāte, attīstība	5.2%
Eiro	3.0%
Brīvība, iespējas	1.6%
Cita atbilde	1.5%
Eiropas vērtības, kultūru daudzveidība, demokrātija	1.4%
Lielāka Latvijas pašapziņa, prestižs un ietekme	1.1%
Sadarbība Eiropa	0.8%
Nav ieguvumu	15.9%
Nesniedza atbildi	14.6%

Avots: SKDS aptauja²⁷

Vienlaikus pārvietošanās brīvības un ekonomisko labumu izcelšana nenozīmē, ka Latvijas iedzīvotāji Eiropas Savienību uztver tikai kā ģeogrāfisku bezrobežu telpu vai krājkasi Latvijas attīstības vajadzībām: 2010.gadā domnīcas PROVIDUS organizētās 12 reģionālās debates par ES jautājumiem liecina, ka Latvijas pilsoņi, mudināti domāt par visiem ES pozitīvajiem ieguvumiem, paši spēj identificēt un arī augsti vērtē iespēju atrasties vienotā vērtību telpā ar citām Eiropas valstīm.²⁸

Šīs aptaujas rezultāti sakrīt arī ar šī projekta ietvaros organizētām 2014.gada marta Latvijas iedzīvotāju fokusgrupas diskusijām, kuras dalībnieki tika mudināti uzskaitīt pēc iespējas daudz ES integrācijas procesa ieguvumus. Starp ES integrācijas ieguvumiem tika minēti šādi labumi:

- brīva pārvietošanās bez vīzām un robežām,
- tiesības dzīvot un strādāt ES teritorijā,
- ilgāks garantijas laiks dažādām precēm (patērētāju tiesības),
- lielāks tirgus uzņēmējiem,

²⁶ SKDS aptauja Nr.2. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS. Aptaujas veikšanas laiks – no 19.09.2014 līdz 02.10.2014. Jautājuma formulējums: „Kas, Jūsuprāt, ir nozīmīgākais Latvijas ieguvums no iestāšanās Eiropas Savienībā?” Skat. zemsvītras piezīmi Nr.5.

²⁷ Turpat.

²⁸ Debašu noslēguma ziņojums. Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2012.gads.

- izglītības grādu atzīšana,
- lielāka ekonomiskā drošība un vilinājums investoriem,
- studentu apmaiņas programmas,
- cilvēktiesību garantijas,
- Eiropas fondi siltināšanai un citām programmām,
- cīņas pret lielo korporāciju karteljiem (piemēram, Microsoft),
- kopīgi banku regulējumi,
- pirms-iestāšanās (2004.gada) reformas, lai izveidotu spēcīgas institūcijas.

Zaudējumi no Latvijas dalības ES: Latvijas iedzīvotāju skatījums

Salīdzinoši liels Latvijas iedzīvotāju īpatsvars (22%-35%) uzskata, ka Latvijas integrācija Eiropas Savienībā ir nesusi vairāk zaudējumu nekā ieguvumu. Tomēr svarīgi, ka šādi noskaņojumi nav vairākumā.

ES integrācijas ietekme uz	Deva vairāk labumu	Vienlīdzīgi daudz labumu un zaudējumu	Deva vairāk zaudējumu	Grūti teikt
Latviju kopumā	18%	40.8%	32.5%	8.6%
Demokrātiju Latvijā	21%	35.4%	29.7%	13.9%
Dzīves kvalitāti Latvijā	21.3%	35.3%	34.3%	9.1%
Sabiedrisko pakalpojumu kvalitāti Latvijā	27.6%	35.4%	22.1%	14.8%
Latvijas starptautisko lomu	38%	29.3%	19.6%	13.1%

Avots: SKDS aptauja²⁹

Latvijas iedzīvotāji 2014.gada septembrī tika lūgti brīvā formā nosaukt pašu nozīmīgāko zaudējumu no Latvijas iestāšanās ES.³⁰ Izrādījās, ka salīdzinoši daudzus Latvijas iedzīvotājus joprojām īpaši satrauc lata nomaiņa pret eiro, grūtības izturēt ES līmeņa konkurenci, kā arī mazāka Latvijas patstāvība nozīmīgu lēmumu pieņemšanā.

Ieguvums	Iedzīvotāju īpatsvars, kas šo zaudējumu nosauca kā nozīmīgāko
Lats	19.3%
Konkurence (ražošanas uzņēmumi nespēj konkurēt, kvotu ierobežojumi, uzņēmumu bankroti)	16.9%
Patstāvīga lēmumu pieņemšana (suverenitāte, neatkarība)	16.9%
Krīze, bezdarbs, dzīves līmeņa pazemināšanās, inflācija	11.2%
Cilvēku izbraukšana	6.4%
Cita atbilde	4.2%
Augstākas prasības (ražotājiem, likumiem)	2.4%
Identitāte, autentiskums, vērtības	1.5%
Imigranti	0.8%

²⁹ SKDS aptauja Nr.2. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS. Aptaujas veikšanas laiks – no 19.09.2014 līdz 02.10.2014. Jautājuma formulējums: „Kas, Jūsaprāt, ir nozīmīgākais Latvijas ieguvums no iestāšanās Eiropas Savienībā?” Skat. zemsvītras piezīmi Nr.5.

³⁰ SKDS aptauja Nr.2. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS. Aptaujas veikšanas laiks – no 19.09.2014 līdz 02.10.2014. Jautājuma formulējums: „Kas, Jūsaprāt, ir nozīmīgākais Latvijas ieguvums no iestāšanās Eiropas Savienībā?” Skat. zemsvītras atsauci Nr.5.

Iemaksas ES budžetā	0.5%
Produktu kvalitāte	0.5%
Nav zaudējumu	5.5%
Nesniedza atbildi	13.8%

Detalizētāku priekšstatu par Latvijas sabiedrības saskatītajām ES integrācijas problēmām var iegūt no domnīcas PROVIDUS 2010.gada pārskata par 12 reģionālām debatēm par ES jautājumiem.³¹

Latvijas iedzīvotāju iesaiste Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanā

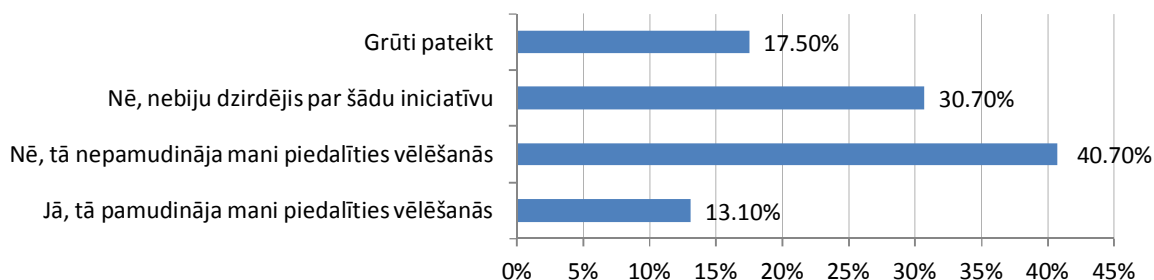
Tikai 19% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka spēj ietekmēt ES lēmumu pieņemšanu.³² Tas (līdz ar Itāliju) ir pats zemākais rādītājs Eiropas Savienībā. Salīdzinājumam: vidēji 42% ES pilsoņu uzskata, ka viņu balsij Eiropā ir nozīme. Latvijas rādītājs vērtējams kā kritiski zems pat uz vispārējā jauno ES dalībvalstu fona, kuru pilsoņi caurmērā jūtas mazāk iesaistīti ES lēmumu pieņemšanā nekā vecāko dalībvalstu pilsoņi.³³

Vēlēšanas

Latvijas iedzīvotāji paši maz mēģina ES lēmumu pieņemšanu ietekmēt. To labi apliecina vēlēšanu aktivitāte. Piemēram, 2014.gada maija Eiropas Parlamenta vēlēšanās piedalījās tikai 30% Latvijas pilsoņu. Vēl zemāka līdzdalība bija tikai piecās citās jaunajās dalībvalstīs: Slovākijā (13%), Čehijā (18%), Polijā (24%), Slovēnijā (25%), Ungārijā (29%).

Daudz nelīdzēja arī jaunā Eiropas līmeņa partiju kampaņa, savlaicīgi izvirzot Eiropas Komisijas priekšsēdētāju kandidātus. Pozitīvi gan, ka 13% Latvijas iedzīvotāju apgalvo, ka ir šo kampaņu pamanījuši un tā ir bijusi viens no pamudinājumiem piedalīties vēlēšanās.

Vai savlaicīga Eiropas Komisijas priekšsēdētāju amata kandidātu izvirzīšana pamudināja piedalīties Eiropas Parlamenta vēlēšanās?³⁴

Avots: SKDS aptauja³⁵

³¹ Debašu noslēguma ziņojums. Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2012.gads.

³² Standard Eurobarometer 81. Springwave (2014) Jautājums - Please tell me to what extent you agree or disagree with each of the following statements. My voice counts in the EU

³³ Kazoka, I. A Baseline Study on Indicators for EU New Member States' Level of Integration and Engagement (conducted in 2013)

³⁴ Turpat.

³⁵ SKDS aptauja Nr.2. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS. Aptaujas veikšanas laiks – no 19.09.2014 līdz 02.10.2014. (skat.5.zemsvītas piezīmi).

Eiropas Pilsoņu iniciatīva

Vienam miljonam Eiropas Savienības pilsoņu ir tiesības iesniegt Eiropas Komisijai Eiropas pilsoņu iniciatīvu – kādas idejas aprakstu – un saņemt šīs idejas vērtējumu. 2014.gadā Eiropas Komisija bija saņēmusi jau vairākas šādas iniciatīvas. Diemžēl pagaidām Latvijas iedzīvotāji vēl reti iesaistās šajā procesā - 2013.gadā organizētajā Latvijas iedzīvotāju sabiedriskās domas aptaujā:

- 3% respondentu apgalvoja, ka ir šādu petīciju parakstījuši,³⁶
- 14% apgalvoja, ka ir dzirdējuši par Eiropas pilsoņu iniciatīvu (līdzīgi rādītāji Polijā, Bulgārijā, Čehijā),
- 23% izteica vēlmi parakstīt kādu Eiropas pilsoņu iniciatīvu.³⁷

Citas Latvijas iedzīvotāju iesaistes formas ES lēmumu pieņemšanā

Lai noskaidrotu, kāda Latvijas iedzīvotājiem ir optimāla iesaistes forma ES lēmumu pieņemšanā, 2014.gada oktobrī viņiem tika uzdots šāds jautājums:³⁸ „Ja jums būtu vajadzība ietekmēt kādu lēmumu Eiropas Savienības līmenī, kuru no šīm metodēm jūs labprātāk izmantotu?”

Es izvēlētos sazināties ar Latvijas parlamentu (Saeimu) vai valdību brīdī, kad viņi lemj par to, kādai būtu jābūt Latvijas nostājai Eiropas Savienībā man interesējošā jautājumā	9.1%
Es izvēlētos sazināties ar Latvijā ievēlētajiem Eiropas Parlamenta deputātiem	16.0%
Es izvēlētos piedalīties Eiropas Savienības institūciju – piemēram, Eiropas Komisijas vai Eiropas Parlamenta – organizētajās sabiedriskajās apspriedēs	8.7%
Es, līdzās ar domubiedriem citās valstīs, izvēlētos parakstīt Eiropas Savienības lēmumu pieņēmējiem domātu priekšlikumu (Eiropas pilsoņu iniciatīvu)	13.8%
Es izvēlētos kādu citu ietekmes metodi	6.6%
Es neizvēlētos nevienu no iepriekš minētajiem variantiem, jo nevēlos piedalīties Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanā	32.5%
Grūti pateikt/ nav atbildes	21.8%

Avots: SKDS aptauja³⁹

Kā redzams, nav tādas līdzdalības metodes, ko Latvijas iedzīvotāji skaidri uzskatītu par vēlamāko un efektīvāko. Salīdzinoši lielāks atbalsts ir tām metodēm, kas neprasa institucionālas zināšanas: piemēram, telefona zvans no Latvijas sarakstiem ievēlētajiem Eiropas Parlamenta deputātiem vai petīcijas parakstīšana. Vienlaikus satraucošs ir to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kas principā atsakās no līdzdalības Eiropas Savienības jautājumos. Šeit gan svarīgi atzīmēt, ka šis rādītājs ir līdzīgs arī Bulgārijā un Polijā.

³⁶ Tas vērtējams kā pārāk augsts, realitātei neatbilstošs skaitlis – visticamāk, respondenti jauca Eiropas pilsoņu iniciatīvu ar Latvijas mēroga parakstu vākšanām.

³⁷ SKDS aptauja Nr.1. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS. Aptaujas veikšanas laiks – no 12.09.2013 līdz 26.09.2013 (skat. 4.zemsvētras atsauci).

³⁸ SKDS aptauja Nr.2. Aptaujas veicējs: pētījumu centrs SKDS. Aptaujas veikšanas laiks – no 19.09.2014 līdz 02.10.2014.(skat. 5.zemsvētras atsauci).

³⁹ Turpat.

Latvijas interešu aizstāvēšana Eiropas Savienībā

Vai pēc 10 gadiem Eiropas Savienībā Latviju vēl var saukt par jaunu ES dalībvalsti? Šī pētījuma ietvaros veiktās intervijas⁴⁰ liecina, ka ne Latvijas pārstāvji, ne citu ES dalībvalstu pārstāvji vairs šādās kategorijās par 2004. vai 2007.gadā uzņemtajām dalībvalstīm nedomā. Svarīgākas alternatīvās klasifikācijas pazīmes ir šādas:

Pazīme	Latvija
Maza ES dalībvalsts vai liela ES dalībvalsts?	Maza dalībvalsts
Bagāta ES dalībvalsts vai trūcīga ES dalībvalsts?	Trūcīga dalībvalsts
Kāds ir darba stils – vairāk pragmatisks, uz rezultātu orientēts (“ziemeļniecisks”) vai emocionālāks, personalizētāks (“dienvidniecisks”)?	Intervētās personas Latviju stingri ierindo starp tām dalībvalstīm, kam raksturīgs Ziemeļu valstu darba stils

Gandrīz visi intervētie jauno dalībvalstu pārstāvji, kas ar ES jautājumiem ir strādājuši arī pirms viņu valsts iestāšanās Eiropas Savienībā, apliecina, ka pirmie gadi ir bijuši grūti: „*Tas ir kā ienākt teātra izrādē, kad tiek uzvests jau trešais cēliens. Klubam ir savi noteikumi, kas izpaužas pat tajā, kā cilvēki savstarpēji sarunājas.*”⁴¹

Vienlaikus, nu jau atskatoties uz savas izpratnes maiņu daudzu gadu perspektīvā, tiek uzsvērts milzīgs progress: uzlabojušās zināšanas par to, kā strādā ES institūcijas, iegūta pašapziņa un prasmes cīnīties par savai valstij izdevīgāko risinājumu.⁴² Šīs prasmes ir iegūtas gan no pašu pieredzes, gan vērojot citu valstu pārstāvju rīcību – mācoties no tās.⁴³

Tomēr ne viss vēl ir ideāli. Daļēji problēmas izskaidro tas, ka Latvija ir maza valsts ar objektīvi nelieliem resursiem savu interešu aizstāvēšanai. Bet svarīgi arī tas, ka ne visi Latvijas interešu aizstāvji māk prasmīgi strādāt Eiropas Savienības līmenī – nekautrēties izteikt savu viedokli, atrast sabiedrotos, spēt noteikt kompromisu iespējas. Tāpat ne visiem ir pietiekami dziļas zināšanas un pieredze jomā, kurā viņi strādā.⁴⁴ Latvijai ir raksturīgas arī tās pašas problēmas, ar kurām saskaras citas salīdzinoši jaunās ES dalībvalstis – ES izpildinstitūciju nozīmīgos amatos nav daudz šo valstu pilsoņu, vietējie civildienesti ne vienmēr spēj sagatavot pašus pārliecinošākos argumentus, šo valstu pārstāvjiem nav tik niansētas zināšanas par ES procedūrām un „atslēgas cilvēkiem.”⁴⁵ Tādēļ šajā nodaļā sīkāk apskatīti desmit jautājumi, kas ļauj spriest par Latvijas interešu aizstāvēšanas kvalitāti ES līmenī, sākot no Latvijas interešu aizstāvēšanas veiksmes

⁴⁰ Piemēram, intervija ar Eiropas Savienības Padomes Ģenerālsēkretariāta vadības līmeņa amatpersonu 2013.gada 3.oktobrī; Intervija ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas locekli, kas ar Eiropas Savienības jautājumiem strādā kopš 1990.gada 2013.gada 30.septembrī; intervija ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas administrācijas augsta līmeņa amatpersonu 2013.gada 2.oktobrī; intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas vadītāju 2014.gada 11.augustā.

⁴¹ Intervija ar Bulgārijas pārstāvniecības Briselē augsta līmeņa amatpersonu 2013.gada 2.oktobrī.

⁴² Piemēram, intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā, intervija ar Latvijas Pašvaldību savienības vadības līmeņa pārstāvi 2014.gada 6.augustā.

⁴³ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁴⁴ Intervija ar Latvijas Pašvaldību savienības vadības līmeņa pārstāvi 2014.gada 6.augustā.

⁴⁵ Intervija ar Eiropas Savienības Padomes Ģenerālsēkretariāta vadības līmeņa amatpersonu 2013.gada 3.oktobrī.

stāstiem, līdz vērtējumam par Latvijas ierēdņu, politiķu un arī nevalstiskā sektora spējām sekmīgi iesaistīties ES lēmumu pieņemšanā.

Vai Latvijai ir kādi ES lēmumu ietekmēšanas veiksmes stāsti?

Latvijas iedzīvotāju ticība tam, ka Eiropas Savienībā tiek ņemtas vērā viņu intereses, ir ārkārtīgi zema. Tik skarbs apgalvojums izriet no divām sabiedriskās domas aptaujām⁴⁶, kas 2013.gadā un 2014.gadā tika organizētas četrās jaunajās ES dalībvalstīs – Bulgārijā, Čehijā, Latvijā, Polijā, un šo valstu vidū Latvijas rādītāji ir izteikti zemākie.⁴⁷

	2013.gadā	2014.gadā
Eiropas Savienība pietiekami ņem vērā Latvijas pilsoņu intereses	21%	15%
Latvijā ievēlētie Eiropas Parlamenta deputāti efektīvi aizstāv Latvijas pilsoņu intereses ES līmenī	17%	18%
Latvijas valdība efektīvi aizstāv Latvijas pilsoņu intereses ES līmenī	12%	14%

Vai tik zems vērtējums ir pārspilējums? Nevienam no šī pētījuma ietvaros intervētajiem ES jautājumu lietpratējiem – ne Latvijā, ne citās valstīs – nebija novērojies, ka Latvijas interešu aizstāvība kā īpaši negatīvi izceltos uz citu valstu fona. Arī 2009.gadā veiktais pētījums par jaunajām ES dalībvalstīm kā ES darba kārtības veidotājām uzrādīja, ka Latvija nav ne salīdzinoši aktīva, ne arī pārmērīgi pasīva ES politikas ietekmētāja.⁴⁸

Lai gan nav tādu veiksmes stāstu, kuri būtu izskaidrojami tikai un vienīgi ar Latvijas iesaisti, tomēr diez vai šādi veiksmes stāsti principā būtu sagaidāmi, ņemot vērā ES kā 28 valstu savienības būtību un uz kompromisu atrašanu orientēto darba stilu.

Vienlaikus ir bijuši tādi lēmumi, kur Latvijas pārstāvju profesionāla dalība bijusi ļoti nozīmīga. Visbiežāk intervijās tika piesaukta cīņa par Latvijai izdevīgākiem nosacījumiem ES 2014.-2020.gada budžeta ietvaros:

- Tieši Latvija uzņēmās vadošo lomu cīņā par līdzvērtīgākiem tiešmaksājumiem jauno ES dalībvalstu lauksaimniekiem⁴⁹ - lauksaimnieku organizācijas uzskata, ka Latvijas valdības, Latvijas pārstāvniecības ES, Latvijā ievēlēto Eiropas Parlamenta deputātu darbs pie šī jautājuma bijis ļoti labi vadīts un koordinēts.⁵⁰

⁴⁶ Skat. atsauce Nr.4 un Nr.5.

⁴⁷ Rezultātus par citām valstīm var apskatīt Kazoka, I. Comparative Study on EU New Member States' Level of Integration in EU Decision-Making. PASOS, 2014.gads.

⁴⁸ Akule, D. Country Report: Latvia. The EU New Member States as Agenda Setters in the Enlarged European Union. European Policies Initiative Open Society Institute – Sofia, 2009.gads.

⁴⁹ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁵⁰ Intervija ar Latvijas lauksaimnieku organizācijas valdes priekšsēdētāju, kas ar ES jautājumiem strādā kopš 2002.gada (2014.gada 15.augustā).

- Svarīga bija Latvijas cieša sadarbība ar citām Baltijas valstīm un piedāvātie risinājumi par kohēzijas finansējumu – rezultātā apstākļos, kad kohēzijas kopapjoms tika būtiski samazināts, tikai šīm valstīm tā sākotnējais finansējums pieauga.⁵¹

Intervijās tika pieminētas arī citas epizodes, kad cīņa par Latvijas interesēm šķitusi īpaši profesionāla (piemēram, kad Latvijas pilsoņi Eiropas Komisijā tika „mobilizēti” attiecībā uz eiro ieviešanas jautājumiem) vai arī kad Latvijas cilvēki pierādīja, ka ar savu darbu spēj panākt rezultātu (piemēram, Latvijas pārstāvis Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejā Andris Gobiņš bija galvenais sākotnējais idejas autors un „vilcējspēks” tam, lai 2015.gads tiktu izsludināts par Attīstības gadu). Latvijas opozīcijas partijas kā īpašu sasniegumu min ar opozīcijas spēkiem izcīnīto, ka Šengenas sistēmas ietvaros arī Latvijas nepilsoņiem ir vienlīdzīgi pārvietošanās noteikumi.⁵²

Jāatzīmē, ka šī pētījuma ietvaros veiktās intervijas tika veiktas laika posmā starp 2013. un 2014.gadu, tādēļ lielākoties intervijās tika minēti neseni piemēri. No senākiem veiksmes stāstiem tika piesaukta:

- veiksmīgā cīņa par tā saukto pirmo klimata paketi, kur Latvija bija viena no retajām dalībvalstīm, kurai nevajadzēja krasi samazināt savas valsts CO₂ izmešus,
- sekmīgā cīņa 2005.-2006.gadā par enerģētisko drošību kā ES dienas kārtības jautājumu (šobrīd šis panākums ir vainagojies ar nesen apstiprinātām 450 miljonu eiro investīcijām Baltijas valstu energoneatkarības nodrošināšanai),
- Eiropas Elektronisko komunikāciju regulatoru iestādes (BEREC) biroja izvietošana Rīgā.⁵³

Intervijās vairakkārt tika piesaukti Latvijas centieni skaidrot Latvijas vēsturi, tai skaitā ar simboliskām akcijām – piemēram, panākot to, lai viens no Eiropas Parlamenta galvenajiem gaitenīem tiek nosaukts Baltijas ceļa vārdā.⁵⁴

Vai Latvijai ir stratēģisks redzējums par savām interesēm Eiropas Savienībā?

Pati nozīmīgākā intervijās pieminētā Latvijas interešu aizstāvības Eiropas Savienības līmenī problēma: nedefinētās Latvijas stratēģiskās intereses Eiropas Savienībā.⁵⁵

Latvijā šobrīd nav spēkā neviena stratēģiska dokumenta, kurā būtu izskaidrots, ko Latvija vidējā vai ilgākā termiņā vēlētos Eiropas Savienības līmenī sasniegt un kādu redz pašas Eiropas Savienības nākotni. Ārlietu ministrijas 2006.gadā pieņemtā informatīvā ziņojuma „Latvijas dalība Eiropas Savienībā –

⁵¹ Intervija ar Latvijas pastāvīgās pārstāvniecības ES augsta līmeņa amatpersonu 2013.gada 2.oktobrī.

⁵² Intervija ar Latvijas Saeimas opozīcijas deputātu, kas ilglaicīgi strādā Saeimas Eiropas lietu komisijā (2014.gada 15.augustā).

⁵³ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁵⁴ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā); intervija ar Latvijas žurnālisti, kas specializējas Eiropas Savienības jautājumos (2014.gada 7.augustā).

⁵⁵ Piemēram, intervija ar Latvijas sabiedriskās organizācijas, kas ikdienā strādā ar ES jautājumiem, vadītāju (2014.gada 31.jūlijā); intervija ar Latvijas lauksaimnieku organizācijas valdes priekšsēdētāju, kas ar ES jautājumiem strādā kopš 2002.gada (2014.gada 15.augustā); Sociālā partnera organizācijas pārstāves replika diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.

patmatprincipi, mērķis, prioritātes un darbība 2007.-2013” darbības termiņš ir beidzies.⁵⁶ Šī sešu gadu prioritāšu izklāsta saturs raksturojams kā tāds, kas ir vairāk orientēts uz Latvijas nacionālajā līmenī darāmajiem darbiem,⁵⁷ nevis kā tāds, kas iezīmē Latvijas stratēģisko redzējumu par to, kādai būtu jābūt pašai Eiropas Savienībai un Eiropas Savienības līmeņa politikām. Skaidrības trūkums par Latvijas ES nākotnes redzējumu traucē Latvijai savlaicīgi un kvalitatīvi formulēt savu nostāju attiecībā uz jaunām ES līmeņa politikām.

Daži šī informatīvā ziņojuma punkti tomēr ir pietiekami konkrēti attiecībā uz Eiropas Savienības līmenī darāmajiem darbiem⁵⁸, tādēļ Ārlietu ministrijai būtu jāveic iepriekšējo sešu gadu mērķu un prioritāšu īstenošanas izvērtējums, kā arī jāizveido jauna stratēģija, šoreiz fokusējoties tieši uz Eiropas Savienības līmenī darāmajiem darbiem un pozīcijām.

Pilnvērtīga stratēģiskā redzējuma neesamība ir problēma, jo neļauj mērķtiecīgi strādāt uz Latvijas interešu realizēšanu, piemēklēt tām pašus spēcīgākos argumentus, koordinēt to īstenošanu, pašiem piedāvāt izmaiņas, nevis tikai reaģēt uz to, kas jau ES līmenī ir ticis piedāvāts.⁵⁹ Rezultātā Latvijā saasinās visām mazajām ES dalībvalstīm raksturīgā problēma: proti, notiek mēģinājumi salīdzinoši vispārīgā līmenī reaģēt uz visu, kas notiek Briselē, nevis padziļināti pievērsties prioritātēm.⁶⁰

Stratēģisko mērķu neskaidrība ir viens no iemesliem, kādēļ Latvijai ir grūtības formulēt savas nostājas agrīnā lēmumu pieņemšanas stadijā, turklāt ne tikai pavisam jaunās jomās, bet arī tajos jautājumos, kur Latvijas pārvalde un arī Saeima agrāk daudz strādājušas.⁶¹ Šī vispārējo stratēģisko interešu neskaidrība parasti tiek kompensēta ar *ad hoc* stratēģisko prioritāšu izvirzīšanu (katra ministrija atbild par savu jomu un tajā definē intereses). Pat katras konkrētās ministrijas ietvaros tas ne vienmēr ir labs risinājums – it sevišķi tad, ja ministrijā nav labas komunikācijas starp dažādiem pārvaldes līmeņiem, proti, ekspertu līmenis var pat neuzzināt, ka iestādes vadība ir izvirzījusi kādas prioritātes.⁶²

Skaidrības nav ne tikai par Latvijas stratēģiskajām prioritātēm ES līmenī, bet arī par sasaisti ar Latvijas nacionālā līmeņa plānošanu – it sevišķi Latvijas Nacionālās attīstības plānu.⁶³

Neskaidrība par Latvijas stratēģiskajām interesēm neļauj izšķirties par piemērotāko interpretāciju tam, ka Latvija ir viena no tām dalībvalstīm, kura ES Padomē gandrīz vienmēr ir vairākuma pusē.⁶⁴ Iespējami

⁵⁶ [Latvijas dalība Eiropas Savienībā – pamatprincipi, mērķis, prioritātes un darbība 2007.-2013.](#)

⁵⁷ Piemēram, jārisina demogrāfijas jautājumi, jāīsteno jauniešu politika, jāpārņem nacionālā līmenī ES pozitīvo praksi labākas likumdošanas jomā, veiksmīgāk jāizmanto ES finansiālos instrumentus, sekmīgāk jāaizstāv patērētāji.

⁵⁸ Piemēram, „kā ES dalībvalsts Latvija turpinās stingri iestāties pret uzņēmumu ienākuma nodokļu bāzes harmonizēšanas iespējām, jo tas samazinātu Latvijas uzņēmumu konkurētspēju un sarežģītu nodokļu aprēķināšanas kārtību.”

⁵⁹ Intervija ar Latvijas lauksaimnieku organizācijas valdes priekšsēdētāju, kas ar ES jautājumiem strādā kopš 2002.gada (2014.gada 15.augustā).

⁶⁰ Intervija ar Latvijas pastāvīgās pārstāvniecības ES augsta līmeņa amatpersonu 2013.gada 2.oktobrī.

⁶¹ [Latvijas opozīcijas partijas pārstāvja replika diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.](#)

⁶² Intervija ar Pārresoru koordinācijas centra amatpersonu, kas strādā ar ES jautājumiem (2014.gada 19.augustā).

⁶³ [Sociālā partnera organizācijas pārstāves replika diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.](#)

⁶⁴ Šeit gan jāatzīmē, ka Latvija šajā ziņā daudz neatšķiras no vairākuma ES dalībvalstu – balsošana Padomē pati par sevi ir reta parādība. Skat. 6.lpp. Kazoka, I. [A Baseline Study on Indicators for EU New Member States' Level of Integration and Engagement](#) (PASOS, 2013.gada oktobris) un Kazoka, I. [Comparative on EU New Member States' Level of Integration in EU Decision-Making](#) (PASOS, 2014.gada oktobris).

divi alternatīvi skaidrojumi – vai nu Latvijas nacionālās intereses tiek ļoti labi iestrādātas ES kopējā politikā, vai Latvijas nacionālās intereses ir vāji definētas un līdz ar to – īpaši elastīgas.

Cik prasmīgi Latvijas amatpersonas aizstāv Latvijas intereses Eiropas Savienības līmenī?

Liels progress 10 gadu laikā manāms Latvijas amatpersonu zināšanās un prasmēs attiecībā uz ES līmeņa lēmuma ietekmēšanu – to atzīmēja gandrīz visi šī pētījuma intervijās aptaujātie ES lietu zinātāji. Intervijās pieminētas šādas jaunas prasmes, kuras, salīdzinot ar šodienu, daudz mazāk bija raksturīgas Latvijas amatpersonām 2004.gadā:

- izpratne par faktoriem, no kuriem ir atkarīga sekmīga Latvijas interešu aizstāvēšana ES līmenī – piemēram, atslēgas amatpersonu atpazīšana, izpratne par piemērotākajiem ietekmes kanāliem, spēja „saņemties, pacelt telefonu un piezvanīt”;⁶⁵
- prasme sekmīgi ietekmēt lēmumu vēl pirms tas ir kļuvis par oficiālu Eiropas Komisijas likumdošanas iniciatīvu - parasti savlaicīgi sazinoties ar atbildīgajiem Eiropas Komisijas darbiniekiem;⁶⁶
- prasme veidot neformālus kontaktus (piemēram, kuluāru sarunas, vakariņas) tam, lai pārliecinātos, ka ES nozīmīga amatpersona vai citas valsts pārstāvis patiešām saprot, kāda ir Latvijas pozīcija attiecīgajā jautājumā;⁶⁷
- Latvijas pārvalde palēnām pārorientējas no nolieguma taktikas (attiecībā uz kādu ES dalībvalstu vai Eiropas Komisijas priekšlikumu) uz savu alternatīvo priekšlikumu veidošanu. Šāda taktika nes labākus rezultātus.⁶⁸

Kā pozitīvais Latvijas interešu aizstāvēšanas piemērs tiek piesauktas sarunas par ES daudzgadu budžetu, kur bija gan laba koordinācija, gan lobēšanas plāns (ar konkrētiem darbiem un datumiem), gan sadarbība starp visdažādākajām amatpersonām (piemēram, ministrijām, Saeimas deputātiem, EP deputātiem, Latvijas pārstāvniecību ES) un lauksaimnieku sabiedriskajām organizācijām.⁶⁹

Tomēr vairākās jomās Latvijas pārstāvju prasmēs ir nepieciešami uzlabojumi:

- Latvijas nacionālās pozīcijas parasti parādās salīdzinoši vēlīnā stadijā – tad, kad EK jau ir gatavs piedāvājuma melnraksts - par spīti tam, ka par attiecīgo ideju ES līmenī pirms tam var būt runāts jau gadiem;⁷⁰

⁶⁵ Intervija ar Latvijas lauksaimnieku organizācijas valdes priekšsēdētāju, kas ar ES jautājumiem strādā kopš 2002.gada (2014.gada 15.augustā).

⁶⁶ Intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā; Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁶⁷ Intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā.

⁶⁸ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁶⁹ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā); intervija ar Latvijas sabiedriskās organizācijas, kas ikdienā strādā ar ES jautājumiem, vadītāju (2014.gada 31.jūlijā); intervija ar Latvijas lauksaimnieku organizācijas valdes priekšsēdētāju, kas ar ES jautājumiem strādā kopš 2002.gada (2014.gada 15.augustā).

⁷⁰ Intervija ar Eiropas Komisijas komisāra biroja amatpersonu (2014.gada 22.augustā); Saeimas Eiropas lietu komisijas padomnieka viedoklis diskusijā par pierādījumus balstītu politiku ES jautājumos.

- Pagaidām nav attīstītas prasmes savlaicīgi strādāt ar tiem Eiropas Parlamenta deputātiem, kas ievēlēti no citām valstīm. Šeit progress tiek gaidīts kontekstā ar Latvijas Prezidentūru ES Padomē, kur būs jāveido daudz ciešāki kontakti starp Prezidentūras pārstāvjiem un Eiropas Parlamenta komitejām, politisko grupu pārstāvjiem;⁷¹
- Joprojām Latvijas interešu aizstāvji ES lēmumu pieņemšanas procedūru nianse pārzina visai fragmentēti⁷² – arī šajā jomā būtisks progress sagaidāms Prezidentūras laikā;
- Latvijas interešu lobēšanas stratēģijas ir pamanāmas tikai ļoti retos, izņēmuma gadījumos. Jaudīga Latvijas interešu lobēšana nav kļuvusi par normu.⁷³

Kā liecina šī projekta ietvaros tapušie ziņojumi par Bulgāriju, Čehiju un Poliju – Latvija ar šādām problēmām nav unikāla. Līdzīgas grūtības ir raksturīgas visām jaunajām dalībvalstīm, it sevišķi tām, kuras vēl nav bijušas atbildīgas par Prezidentūru ES Padomē. Svarīgi gan būtu šīs problēmas risināt, nevis, piemēram, „norakstīt uz mazas un nabadzīgas” dalībvalsts statusu. ES institucionālā struktūra ir ļoti labvēlīga tieši mazajām valstīm - ja tās ir pietiekami aktīvas, tad to balsis Briseles institūcijās (piemēram, dažādās darba grupās, sēdēs) ir ļoti labi dzirdamas.⁷⁴

Cik spēcīgi ir Latvijas interešu aizstāvēšanai sniegtie argumenti?

Pašmāju civildienesta kvalitāte nosaka, cik spēcīgus argumentus kāda ES dalībvalsts spēj piedāvāt savu interešu aizstāvēšanai ES līmenī. Jaunām, mazām un salīdzinoši nabadzīgām dalībvalstīm ir grūti sacensties ar Eiropas labākajiem dienestiem (piemēram, Vācijā, Lielbritānijā, Francijā un Beļģijā), kuriem ir arī daudz ilgāka pieredze ES jautājumu risināšanā, līdz ar to arī institucionālā atmiņa par to, kādas bija iepriekšējās ES diskusijas vai lēmumi teju jebkurā nozīmīgā jautājumā.

Pozitīvi, ka jaunās dalībvalstis var gūt labumu no šo Eiropas labāko civildienestu darba, nepieciešamības gadījumā (sagrītot interesēm) vienkārši pievienojoties to argumentācijai.⁷⁵ Problēma rodas brīdī, ja kādai dalībvalstij ir ļoti specifiskas intereses, kuru argumentēšana ES mērogā ir tikai tās pašas ziņā.

Šī problēma Latvijas gadījumā līdz šim gan nav bijusi īpaši dziļa. Ja Latvijas intereses attiecīgā jautājuma risināšanā ir skaidras un nozīmīgas, tad vajadzīgā informācija, pat ja ne pietiekami ātri, bet tomēr tiek atrasta, - pozīcijas ir labi izsvērtas un argumentētas.⁷⁶ Taču tas attiecas uz visnozīmīgākajām Latvijas pozīcijām. Pētījuma intervijas uzrāda, ka ikdienas Latvijas argumentācijai nepieciešami vairāki pilnveidojumi:

⁷¹ Intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā; Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁷² [Saeimas Eiropas lietu komisijas padomnieka viedoklis diskusijā par pierādījumus balstītu politiku ES jautājumos.](#)

⁷³ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

⁷⁴ Kvotas, kas nosaka amatu sadalījumus, izpaušanās iespējas, u.tml. No intervijas ar Eiropas ekonomisko un sociālo lietu komisijas locekli, kas ar ES jautājumiem strādā kopš 1982.gada (2013.gada 30.septembrī).

⁷⁵ Intervija ar Polijas pastāvīgās pārstāvniecības ES augsta līmeņa amatpersonu (2013.gada 4.oktobrī).

⁷⁶ [Latvijas pastāvīgās pārstāvniecības ES vadītājas viedoklis diskusijā par pierādījumus balstītu politiku ES jautājumos](#)

- Latvijas nacionālās pozīcijas salīdzinoši maz balstās skaidrā argumentācijā, pierādījumos un dziļā analizē. Dažkārt no pozīcijas teksta pat nav saprotams, ko ministrija ir vēlējusies pateikt.⁷⁷ Tā ir īpaši liela problēma, piemēram, gadījumos, kad jāpierāda, ka kādas valsts aprēķinos ir ieviesusies kļūda.⁷⁸ Šī problēma nav vienlīdz raksturīga visām Latvijas ministrijām, bet tikai dažām. Raksturīgi, ka „problēmministrijas” ir tās pašas ministrijas, kurām ir problēmas arī attiecībā uz Latvijas nacionālās politikas izstrādi.⁷⁹

Tikmēr atsevišķas ministrijas tiek raksturotas kā „ekselences centri” – tām ir veiksmīga iekšējā struktūra, precīzas prioritātes, prasmīga vadība.⁸⁰ Starp tām ministrijām, kurām ir labāki resursi un prasmes augsti profesionālu nacionālo pozīciju ES jautājumos sagatavošanā, tiek piesauktas Vides, Zemkopības, Satiksmes ministrijas.⁸¹

- Argumentācijai, lai tā būtu pārliecinoša, biežāk jātiek formulētai nevis kā specifiskām Latvijas interesēm, bet gan kā visas Eiropas interesei - principam, kas ir nozīmīgs visiem eiropiešiem.⁸² Ne visas Latvijas ministrijas spēj šādi formulēt savu nostāju.
- Latvijā pagaidām nav daudz tādu ekspertu, kas spētu ne tikai reaģēt uz kāda cita priekšlikumiem, bet formulēt arī savus kompromisu risinājumus – sagaidāms, ka tas mainīsies Prezidentūras laikā.⁸³

Vai Latvijas nacionālo pozīciju kvalitāte pēdējo gadu laikā ir uzlabojusies? Diemžēl Latvijā līdz šim nav bijis visaptverošs nacionālo pozīciju pētījumu kvalitātes izvērtējums, tādēļ vērtējumi ir balstīti katra vērtētāja personiskajā pieredzē. Kā reprezentatīvus polārus viedokļus var piesaukt domnīcas PROVIDUS 2014.gada februārī organizētās diskusijas divu dalībnieku skatījumus:

„Mana 11 gadu pieredze rāda, ka pozīcijas kļūst vienkāršākas un saprotamākas. Agrāk nebija saprotama pat Latvijas kopējā nostāja. Tagad jau pirmais teikums izsaka visu: vai piekrītam vai nē. Latvijai svarīgās pozīcijas ir ļoti labi argumentētas. Bet vai argumentācijas pamatā ir intuīcija vai pētījums? Atkarīgs no ierēdņa un nozares. Dažām nozarēm ir gan pētījumi, gan nevalstiskā sektora ekspertīzes. Citām – nav. Šādos gadījumos viņi balstās uz citu valstu pieredzi – piemēram, ja zina, ka kāda reformas iecere citur beidzās neveiksmīgi.”⁸⁴

„Es nepiekrītu, ka Latvijas izstrādātās nacionālās pozīcijas kopš 2008.gada ir uzlabojušās: tās, manuprāt, ir pasliktinājušās, kļuvušas vispārīgākas, tās nedod skaidru priekšstatu par to, kur ir sarkanās līnijas un kur – manevra iespējas. Bet problēma ir arī pašā procesā: mēs orientējamies uz reaģēšanu uz jau sagatavotiem tekstiem, turklāt arī tas notiek pēdējā brīdī - tad, kad attiecīgais ministrijas darbinieks atbrīvojies no citiem ikdienas darbiem.”⁸⁵

⁷⁷ Intervija ar Eiropas Komisijas komisāra biroja pārstāvi (2014.gada 22.augustā).

⁷⁸ intervija ar Latvijas Pašvaldību savienības vadības līmeņa pārstāvi 2014.gada 6.augustā.

⁷⁹ [Latvijas pastāvīgās pārstāvniecības ES vadītājas viedoklis diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.](#)

⁸⁰ Japiņa, Guna. Eiropas Savienības jautājumu koordinācija Latvijā — 2015. gada Latvijas prezidentūru gaidot. Latvijas intereses Eiropas Savienībā. 2012.gada 1.numurs, 12.lpp.

⁸¹ [Valsts kancelejas pārstāves viedoklis diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.](#)

⁸² Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁸³ Intervija ar Latvijas pastāvīgās pārstāvniecības ES augsta līmeņa amatpersonu 2013.gada 2.oktobrī 2013.gada 2.oktobrī.

⁸⁴ [Valsts kancelejas pārstāves viedoklis diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.](#)

⁸⁵ [Saeimas Eiropas lietu komisijas padomnieka pārstāvja viedoklis diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.](#)

PROVIDUS 2013.-2014.gadā veiktais pētījums par sabiedrisko organizāciju iesaistīšanos nacionālo pozīciju ES jautājumos sagatavošanā liecina, ka normatīvajos aktos sabiedriskajām organizācijām ir garantētas plašas iespējas iesaistīties.⁸⁶ Tomēr realitātē termiņi ir tik īsi, ka reti kura sabiedriskā organizācija šo iespēju spēj izmantot. Tas nozīmē, ka Latvijas argumentācijas sagatavošanā netiek pilnvērtīgi izmantotas tās zināšanas, kuras Latvijā atrodas ārpus valsts sektora.

Lielas cerības attiecībā uz Latvijas interešu argumentēšanas prasmju uzlabošanu tiek liktas uz tiem pārvaldes darbiniekiem, kas būs iesaistīti Latvijas Prezidentūras ES Padomē darbā.⁸⁷ 2015.gada pusgadā viņiem būs jāvada savu 27 valstu kolēģu darbs, jāmeklē un pašiem jāpiedāvā kompromisa risinājumi saskarsmē ar Eiropas Parlamentu un Eiropas Komisiju. Iespējams, ka, beidzoties Prezidentūrai, daudz vairāk Latvijas pārvaldes cilvēku spēš formulēt Latvijas nacionālās intereses tā, lai tām pievienojas arī citu valstu pārstāvji un spēš piedāvāt arī konkrētus kompromisu piedāvājumus.

Prezidentūras ir sava veida ES jaunās dalībvalsts brieduma atestāts. Tā būtiski uzlabo pārvaldes cilvēku izpratni par to, kā ES funkcionē – šo atziņu apliecina citu jauno dalībvalstu pieredze (piemēram, Polijā, Čehijā un Ungārijā). Pirmo Prezidentūru aizvadījušās dalībvalstis, vismaz nākamajos dažos gados kļūst ievērojami profesionālākas savu interešu aizstāvēšanā – notiek būtisks kompetences „izrāviens”.

Diemžēl šis Prezidentūras efekts, pārvaldes pārstāvjiem mainot savas darba vietas, pēc kāda laika pazūd.⁸⁸ Tādēļ tik svarīgi vēl pirms Prezidentūras domāt par to, kā Prezidentūras ietvaros gūtās mācības pielietot sekmīgākai Latvijas interešu aizstāvēbai ES ilgtermiņā.

Cik veiksmīgi Latvijā tiek koordinēta Latvijas interešu aizstāvēba Eiropas Savienībā?

Atslēga panākumiem ES līmenī – veiksmīga savu interešu realizēšanas koordinācija. Jāprot izveidot sabiedroto koalīcijas, pēc tam maksimāli jēgpilni, mērķtiecīgi lobēšanas procesā jāizmanto pieejamie resursi. Bez spēcīgiem, labākajos pētījumos balstītiem argumentiem ES līmenī vēl var iztikt, paļaujoties, ka gan jau kāds cits no 27 kolēģiem Padomē būs paveicis mājasdarbu un intereses sakrītīs. Tomēr tad neprasme veidot un izmantot kontaktu tīklus un koalīcijas nozīmē attiecīgās valsts interešu marginalizēšanu.⁸⁹

Arī Latvijas pieredze, lobējot sev izdevīgākus noteikumus 2014.-2020.gada budžetā, apliecina, ka efektīva darba koordinācija ir panākumu atslēga. Toreiz Ārlietu ministrija izveidoja *ad hoc* neformālu koordinācijas mehānismu (*taskforce*), lai izstrādātu šim jautājumam ES līmeņa lobēšanas plānu un

⁸⁶ ES lēmumu pieņemšana: Kā NVO var ietekmēt dalībvalstu nacionālās pozīcijas. Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2014.gads.

⁸⁷ Intervija ar Eiropas Savienības Padomes Ģenerālsēkretariāta vadības līmeņa amatpersonu 2013.gada 3.oktobrī; Intervija ar Latvijas pastāvīgās pārstāvniecības ES augsta līmeņa amatpersonu 2013.gada 2.oktobrī; intervija ar Latvijas sabiedriskās organizācijas, kas ikdienā strādā ar ES jautājumiem, vadītāju (2014.gada 31.jūlijā).

⁸⁸ Intervija ar Eiropas Savienības Padomes Ģenerālsēkretariāta vadības līmeņa amatpersonu 2013.gada 3.oktobrī.

⁸⁹ Intervija ar Polijas pastāvīgās pārstāvniecības ES augsta līmeņa amatpersonu (2013.gada 4.oktobrī).

sadalītu darbus. Līdzīgi mehānismi tika izveidoti arī attiecībā uz citiem Latvijai īpaši nozīmīgiem ES līmenī risināmiem jautājumiem - Eiro lēmuma lobēšanai un Eiropas semestra procesu.⁹⁰

Taču šie mehānismi attiecas uz konkrētiem gadījumiem. Iespējams, vēl svarīgāks jautājums: vai sistēma, kas ir izveidota Latvijas interešu aizstāvības koordinēšanai, ir optimāla. ES dalībvalstu izveidotās Eiropas lietu koordinācijas sistēmas savstarpēji atšķiras – katrai valstij jāizšķiras par to, kas ir tās īpašajiem apstākļiem vispiemērotākā.⁹¹ ES jautājumu eksperts Ivo Rollis ES politiku raksturojis kā decentralizētu (Latvijas ministrijas ir pirmās, kas reaģē uz jaunām ES iniciatīvām), reaktīvu, Latvijas Ārlietu ministrijas vadītu.⁹²

Intervijās izdevās identificēt sešus faktorus, kas liek domāt par to, ka koordinācijas sistēma Latvijā būtu jāstiprina vai, iespējams, jāpārdomā:

1. Pašreizējā koordinācijas sistēma neparedz „centru”, kurā saplūstu Latvijas zināšanas par ES jautājumiem un kur varētu formulēt stratēģisku, pārresorisku skatījumu uz Latvijas interesēm ES līmenī.

De facto par šādu Latvijas interešu izpratnes „centru” ir izveidojusies Latvijas pārstāvniecība ES, kuras darbu šī pētījuma respondenti vērtēja kā augsti profesionālu. Vienlaikus vairāki intervējamie arī norādīja, ka šim skatījumam tomēr būtu jātop un ekspertīzei jāuzkrājas arī Rīgā, augstā politiskās atbildības līmenī. Pirms vairākiem gadiem par ES jautājumu ekspertīzes uzkrāšanās un dažādu ministriju darbības koordinācijas forumu kalpojusi Vecāko amatpersonu sanāksme ES jautājumos (Ārlietu ministrijas paspārnē), kurā ministriju valsts sekretāru vietnieku līmenī bija iespējama stratēģiska diskusija. Šobrīd Vecāko amatpersonu sanāksmi tik augsta ranga amatpersonas vairs neapmeklē, turklāt ES jautājumi netiek apspriesti arī Valsts sekretāru sanāksmēs, paātrinātā procedūrā nokļūstot Ministru kabineta darba kārtībā. Tas nozīmē, ka šobrīd Latvijas pārvaldē īsti nav piemērota foruma, kurā varētu pieteikt Latvijai nozīmīgas ar ES saistītas tēmas, un kur varētu regulāri notikt augsta līmeņa diskusijas, kā arī iestāžu savstarpējās rīcības koordinācija.⁹³ Piemēram, viens no intervētajiem ES lietu speciālistiem šādi iezīmēja pazīmes, kas raksturotu ideālu Latvijas interešu aizstāvēšanu, saskatot Latvijā nopietnus defektus katrā no šīm pazīmēm:

- Perfekta ES iekšējo procesu un lēmumu pieņēmēju pārzināšana. Pagaidām Latvijas pārvaldei kopumā nav raksturīgi.
- Spēja „tvert laukumu” ne tikai par savu nozari, bet arī starpnozaru griezumā. Latvijā šādas kapacitātes ES jautājumos ir maz, tādēļ *de facto* nacionālās pozīcijas top ar lielu Latvijas pārstāvniecības ES atbalstu.
- Spēja strādāt proaktīvi, nevis tikai reaģējot uz notikumiem ES līmenī. Latvijā dažkārt „klibo” spēja piedāvāt realitātē un spēcīgā argumentācijā balstītus priekšlikumus.

⁹⁰ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

⁹¹ Ieskatu Čehijas, Latvijas, Polijas sistēmās var gūt šajā pētījumā: ES lēmumu pieņemšana: Kā NVO var ietekmēt dalībvalstu nacionālās pozīcijas. Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2014.gads.

⁹² Rollis, Ivo. The National Coordination of EU Policy in Latvia. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā 2014/2*, p.80

⁹³ Intervija ar Pārresoru koordinācijas centra amatpersonu, kas strādā ar ES jautājumiem (2014.gada 19.augustā).

- „Augstākā pilotāža” diplomātijā brīdī, kad jāaizstāv Latvijas intereses. Latvijas ministrijas vadības līmenis ne vienmēr ir tik augstā līmenī, lai par Latvijas interesēm pārliecinātu savus citu valstu kolēģus.⁹⁴

2. Latvija pagaidām salīdzinoši maz strādā ar Latvijas pilsoņiem dažādās ES institūcijās

ES dalībvalstis atšķiras pēc tā, cik veiksmīgi tās spēj sakoordinēt ES institūcijās strādājošos savu valstu pilsoņus apmainīties ar informāciju par savas jomas aktualitātēm. Formāli šāda rīcība ir pretēja Eiropas Savienības mērķiem, taču realitātē arī tajās ES institūcijās, kurām atbilstoši līgumiem būtu jāaizstāv Eiropas kopējās intereses, veidojas dažādu valstu pilsoņu „klubi” un savai valstij svarīga informācija tiek nodota līdzpilsoņiem citās institūcijās. Dažas valstis savu pilsoņu “satiklošanu” uzskata par prioritāru, citas – mazāk. Piemēram, Vācijas un Francijas pārstāvniecības sistemātiski uztur kontaktus ar saviem pilsoņiem, kas strādā ES iestādēs, aicina uz regulārām tikšanās reizēm.⁹⁵ Šo valstu pilsoņi Eiropas Komisijas struktūrās apmainās ar informāciju un „pieslēdzas” reizēs, kad jāaizstāv savu pilsonības valstu intereses.⁹⁶ Latvijā pagaidām ir šī procesa sākumā – Latvijas pārstāvniecība ES kontekstā ar Prezidentūru ES Padomē organizē Prezidentūras draugu konsultācijas, kurās piedalās arī citās institūcijās strādājošie Latvijas pilsoņi. Tāpat Latvijas Pārstāvniecība uztur kontaktus ar no Latvijas sarakstiem ievēlētajiem Eiropas Parlamenta deputātiem.⁹⁷

3. Latvijai nav stratēģijas attiecībā uz ES līmeņa personālpolitiku

Ir vēl kāda pusslēpta ES realitāte, par kuru publiski ES amatpersonas runā nelabprāt: proti, par spīti ES izveides mērķiem, ES dalībvalstis joprojām cenšas panākt, lai tieši viņu pilsoņi strādātu ES izpildinstitūcijās. Lielākajām valstīm (piemēram, Vācijai, Francijai, Polijai) mēģinājumi ielobēt savus pilsoņus vadošos ES amatos ir daļa no viņu stratēģiskā skatījuma uz ES jautājumiem un ES jautājumu koordinācijas.⁹⁸ Principā šādai interesei – panākt, lai Latvijai nozīmīgos ES izpildvaras amatos būtu cilvēki, kuriem ir pazīstama Latvijas specifika – būtu jābūt arī Latvijai.⁹⁹ Reiz bijusi pat iecere apkopot informāciju par potenciālajiem kandidātiem, taču tā līdz šim nav realizēta.¹⁰⁰

Publiski pieejamie dati par Eiropas Komisijas darbiniekiem liecina, ka, pateicoties mazo valstu privilģētajam stāvoklim amatu ES institūcijās sadalē, arī bez Latvijas valsts mērķtiecīgas lobēšanas tās struktūrās strādā salīdzinoši daudz Latvijas pilsoņu, kuri izturējuši konkursus.¹⁰¹ Vienlaikus, iespējams, ka

⁹⁴ Intervija ar Latvijas sabiedriskās organizācijas, kas ikdienā strādā ar ES jautājumiem, vadītāju (2014.gada 31.jūlijā).

⁹⁵ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

⁹⁶ Intervija ar Eiropas Komisijas komisāra biroja amatpersonu (2014.gada 22.augustā).

⁹⁷ Intervija ar Eiropas Parlamenta zaļo politiskās grupas padomnieku, 2013.gada 1.oktobrī.

⁹⁸ Intervija ar Polijas pastāvīgās pārstāvniecības ES augsta līmeņa amatpersonu (2013.gada 4.oktobrī).

⁹⁹ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹⁰⁰ Intervija ar Pārresoru koordinācijas centra amatpersonu, kas strādā ar ES jautājumiem (2014.gada 19.augustā).

¹⁰¹ Rēķinot uz iedzīvotāju skaitu. Skat. Kazoka, I. A Baseline Study on Indicators for EU New Member States' Level of Integration and Engagement, PASOS, 2013.gads.

viņu būtu vēl vairāk vai amati būtu atbilstošāki Latvijas stratēģiskajām prioritātēm ne tikai Eiropas Komisijā, bet arī citās ES institūcijās, ja Latvija mērķtiecīgi uz to strādātu.¹⁰²

4. Nav pārlicības par to, vai decentralizēta Latvijas politikas ES jautājumos koordinēšanas sistēma Latvijai ir piemērota

Latvijai raksturīgā ES jautājumu koordinēšanas sistēma lielu slodzi uzliek uz ministrijām, salīdzinoši maz ļaujot kontrolēt to darba kvalitāti, kā arī ienest starpnozaru skatījumu. Šai sistēmai ir vairāki trūkumi, kas Latvijas gadījumā var izpausties brīžos, kad:

- kādai ministrijai ir kapacitātes problēmas izstrādāt politiku jautājumos, kuros ir starpnozaru dimensija,¹⁰³
- kad kādas ministrijas vadošos amatos ir cilvēki, kuri ir neprofesionāli, bet uzstājas Latvijas vārdā un neviens viņus neaizstāj,¹⁰⁴
- kad ES veidojas kāda ārkārtas situācija, kas prasa starpnozaru risinājumu, bet Rīgā nav skaidrs, pie kā vērsties.¹⁰⁵

5. Pārmērīgi smagnējās Latvijas līmeņa viedokļu saskaņošanas procedūras

Amatpersonas, kuras cīnās par Latvijas interešu aizstāvēšanu ES, pārmērīgi daudz laika pavada, cenšoties pārvarēt Latvijas valsts pārvaldes iekšējo birokrātiju,¹⁰⁶ pateicoties pārmērīgi neelastīgām procedūrām attiecībā uz pozīciju izstrādi, saskaņošanu un aizstāvēšanu.

Cik zinoši ES jautājumos ir Latvijas ierēdņi?

Gandrīz visi šī pētījuma ietvaros intervētie ES jautājumu speciālisti ir pamanījuši lielu progresu Latvijas ierēdņu zināšanu līmenī par Eiropas Savienību un prasmēs aizstāvēt Latvijas intereses. Ja 2004.gadā priekšstats bijis minimāls un gadījušies arī „totāli joki”,¹⁰⁷ tad tagadējā aina ir ievērojami labāka.¹⁰⁸ Latvijas ierēdņi tiek arī aizvien vairāk mudināti uzsākt saziņu ar Eiropas Komisijas pārstāvjiem vēl tikai tad, kad Eiropas Komisija izstrādā jaunu priekšlikumu, tāpat arī veidot un uzturēt neformālos kontaktus ar dažādu ES institūciju pārstāvjiem.¹⁰⁹ Ideālam ierēdnim būtu ne tikai jāpārzina sava joma un jāseko līdz

¹⁰² Piemēram, intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā, intervija ar Latvijas Pašvaldību savienības vadības līmeņa pārstāvi 2014.gada 6.augustā; Intervija ar Latvijas žurnālistu, kas strādā ar ārlietu, t.sk. Eiropas Savienības, jautājumiem (2014.gada 7.augustā).

¹⁰³ Intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā.

¹⁰⁴ Intervija ar Latvijas sabiedriskās organizācijas, kas ikdienā strādā ar ES jautājumiem, vadītāju (2014.gada 31.jūlijā).

¹⁰⁵ Intervija ar Eiropas Komisijas komisāra biroja amatpersonu (2014.gada 22.augustā).

¹⁰⁶ Latvijas pastāvīgās pārstāvniecības ES vadītājas viedoklis diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.

¹⁰⁷ Intervija ar Latvijas sabiedriskās organizācijas, kas ikdienā strādā ar ES jautājumiem, vadītāju (2014.gada 31.jūlijā).

¹⁰⁸ Intervija ar Latvijas lauksaimnieku organizācijas valdes priekšsēdētāju, kas ar ES jautājumiem strādā kopš 2002.gada (2014.gada 15.augustā); Intervija ar Latvijas Saeimas opozīcijā esošās frakcijas pārstāvi, kas ilglaicīgi strādā Saeimas Eiropas lietu komisijā (2014.gada 15.augustā).

¹⁰⁹ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

ES līmeņa diskusijām, bet arī jāsaprot Latvijas nacionālās prioritātes un jāspēj formulēt jaunus, citām ES dalībvalstīm pieņemamus priekšlikumus.¹¹⁰

Diemžēl krīzes ietvaros Latvijas civildienestam gandrīz pilnībā tika liegtas mācīšanās iespējas par ES jautājumiem. Tas apgrūtināja gan ierēdņu ikdienas darbu, gan arī gatavošanos Latvijas Prezidentūrai ES Padomē. Lai sagatavotu ierēdniecību Prezidentūrai, 2013. un 2014.gadā tika organizētas ārzemju pasniedzēju vadītas mācības par ES lēmumu pieņemšanas niansēm, sarunu vešanu neformālos un formālos apstākļos, dokumentu apriti, u.c. Kopumā šajās mācībās tiek apmācīti vairāk nekā 1000 ierēdņi, kas būs iesaistīti Prezidentūrā. Salīdzinot ar citām dalībvalstīm, piemēram, Ungāriju, Latvijas pārvaldes darbinieku apmeklējums ir augsts: iespējams, ka šādu rezultātu palīdzēja sasniegt premjera 2013.gada rīkojums, nosakot šīs mācības par obligātām.¹¹¹ Kā liecina Valsts administrācijas skolas veiktā mācību dalībnieku aptauja, šīs mācības dalībniekiem bijušas vērtīgas – ļaujot saprast ES funkcionēšanu ne tikai savu šauri izprastu amata pienākumu kontekstā, bet arī iegūt kopskatu par Eiropas Savienību, tās institūciju mijiedarbības niansēm. Cilvēkresursi valsts pārvaldē joprojām ir problēma – tādēļ svarīgi nodrošināt, lai šādas apmācību programmas būtu pieejamas arī pēc Prezidentūras noslēguma.¹¹²

Kontekstā ar Prezidentūru var aktualizēties arī Latvijas senais sāpju jautājums – augstā kadru mainība ierēdņu vidū. Prezidentūra sniegs Latvijas ierēdņiem lieliskas zināšanas par ES funkcionēšanas detaļām, taču pastāv risks, ka viņu zināšanas Latvijas pārvalde vēlāk nespēs izmantot vai arī viņi mainīs darbu. Tādēļ būtu svarīgi jau šobrīd domāt par to, kā strādāt ar par Prezidentūru atbildīgajiem ierēdņiem pēc Prezidentūras noslēguma.¹¹³ Tāpat būtu jādomā par to, kā piedāvāt plašākas iespējas Latvijas pārvaldes darbiniekiem stažēties citu valstu civildienestos, Latvijas pastāvīgajā pārstāvniecībā ES un ES institūcijās.¹¹⁴

Cik zinoši ES jautājumos ir Latvijas līmeņa politiķi?

Ja ierēdņu līmenī Latvijas 10 gados Eiropas Savienībā vērojams viennozīmīgs progress, tad ar ministriem¹¹⁵ un Saeimas deputātiem ir lielākas problēmas.

Ja salīdzina ar citām valstīm,¹¹⁶ Latvijas parlaments reti izmanto iespēju brīdināt ES institūcijas par to, ka to jaunās iniciatīvas pārkāpj subsidiaritātes principu (proti, ka attiecīgā joma būtu jāregulē nacionālā līmeņa institūcijām). Arī Saeimas deputātu vidējais zināšanu līmenis par ES jautājumiem nav laika gaitā būtiski uzlabojies.¹¹⁷ Tam ir divi objektīvi iemesli:

¹¹⁰ Intervija ar Latvijas Pašvaldību savienības vadības līmeņa pārstāvi 2014.gada 6.augustā.

¹¹¹ Intervija ar Latvijas Prezidentūras ES Padomē amatpersonu, kas atbildīga par ierēdņu apmācību, 2014.gada 12.augustā.

¹¹² Valsts kancelejas pārstāves viedoklis diskusijā par pierādījumos balstītu politiku ES jautājumos.

¹¹³ Intervija ar Ārlietu ministrijas amatpersonu, kas ar ES jautājumiem strādā vairāk nekā 10 gadus (2014.gada 1.augustā).

¹¹⁴ Rollis, Ivo. The National Coordination of EU Policy in Latvia. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā 2014/2*, p.80

¹¹⁵ Intervija ar Latvijas žurnālisti, kas specializējas Eiropas Savienības jautājumos (2014.gada 7.augustā).

¹¹⁶ Skat. Kazoka, I. *A Baseline Study on Indicators for EU New Member States' Level of Integration and Engagement*, PASOS, 2013.gads.

¹¹⁷ Intervija ar Latvijas Saeimas opozīcijā esošās frakcijas deputātu, kas ilglaicīgi strādā Saeimas Eiropas lietu komisijā (2014.gada 15.augustā).

- Latvijas parlamentā ar Eiropas Savienības jautājumiem strādā Eiropas lietu komisija, kas nozīmē, ka šīs komisijas deputātiem ir jāspēj iedziļināties visas ES tematikas jautājumos. Vienam deputātam to izdarīt nav iespējams, tādēļ deputāti mēģina tematiski iedziļināties atsevišķās nozarēs, taču kopumā tomēr „nenosedz” visus iespējamus ES jautājumus.¹¹⁸ Pārējo Saeimas deputātu, kas nestrādā Saeimas Eiropas lietu komisijā, zināšanas par Eiropas Savienību ir vājas: formulējot nacionālās pozīcijas, nedarbojas sasaiste starp Eiropas lietu komisiju un citām Saeimas komisijām.
- Latvijas parlamentā ir vājš deputāta darba nodrošinājums – Saeimai ir maza analītiskā kapacitāte, nav finansējuma Saeimas deputātu apmācībām, turklāt arī politiskajām partijām nav pietiekamu finansiālu resursu augsti profesionālu padomnieku algošanai.¹¹⁹ Šo problēmu gan 11.Saeimas Eiropas lietu komisija sāka risināt, pieņemot darbā vairāk padomnieku, kas spēj pamanīt un izvērtēt ES līmeņa iniciatīvas, dažkārt pat agrāk nekā to spēj ministrijas.¹²⁰

Gan pozīcijas, gan opozīcijas partiju deputāti atzīst, ka 11.Saeimas Eiropas lietu komisijas darba stils bijis daudz efektīvāks un mērķtiecīgāks nekā agrāk: to noteikusi konstruktīva un profesionāla komisijas vadība. Piemēram, uzlabojusies sadarbība ar sabiedriskajām organizācijām, amatos pieņemti spēcīgāki konsultanti, tāpat deputāti laicīgāk saņem ministriju izstrādāto nacionālo pozīciju melnrakstus.¹²¹

Cik prasmīgi strādā no Latvijas vēlēšanu sarakstiem ievēlētie Eiropas Parlamenta deputāti?

Ja spriež pēc 2009.-2014.gada Eiropas Parlamenta darba rezultātiem, gandrīz visos rādītājos Latvijā ievēlētie deputāti, salīdzinot ar citu valstu kolēģiem, vidēji uzrādījuši vājākus rezultātus. Piemēram, Latvijas deputātu vidējie rādītāji ir starp zemākajiem attiecībā uz ziņojumu sastādīšanu, grozījumu iesniegšanu, jautājumu uzdošanu, priekšlikumu parakstīšanu. Vienīgi līdzdalības rādītāji ir vērtējami kā vidēji.¹²² Arī amatu ziņā Latvijā ievēlētie Eiropas Parlamenta deputāti nav uzrādījuši spilgtus rezultātus.¹²³

Vai tas nozīmē, ka Latvijā ievēlētie EP deputāti strādā slikti? Atbilstoši šī pētījuma ietvaros organizēto interviju rezultātiem, šāds secinājums būtu pārags: par Latvijā ievēlēto deputātu spējām labāk varētu liecināt nākamais -2014.-2019.gada periods. Tam ir vairāki iemesli:

¹¹⁸ Intervija ar Latvijas Saeimas opozīcijā esošās frakcijas deputātu, kas 10. un 11. Saeimā strādājis Eiropas lietu komisijā (2014.gada 27.augustā).

¹¹⁹ Intervija ar Latvijas Pašvaldību savienības vadības līmeņa pārstāvi 2014.gada 6.augustā.

¹²⁰ Intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā.

¹²¹ Intervija ar Latvijas Saeimas opozīcijā esošās frakcijas pārstāvi, kas 10. un 11. Saeimā strādājis Eiropas lietu komisijā (2014.gada 27.augustā).

¹²² Statistiku skat. End of term scorecard: the activity records of MEPs analysed by Member State. VoteWatch Europe special policy brief 2/2014.

¹²³ Skat. Kazoka, I. A Baseline Study on Indicators for EU New Member States' Level of Integration and Engagement, PASOS, 2013.gads.

- Lai EP pierādītu savu spēju uzņemties atbildību par nozīmīgiem ziņojumiem un izturētu citu deputātu konkurenci, nepieciešams laiks. Līdzīgi kā citu jauno ES dalībvalstu deputāti, arī Latvijas EP deputāti tikai pakāpeniski „iekaro” sev pozīcijas un reputāciju Eiropas Parlamentā.¹²⁴
- Laiks bija vajadzīgs arī tam, lai pie Latvijas politikas pieradušie politiķi pārorientētos uz darbu Eiropas Parlamentā, kur ir nepieciešama savādāka pieeja un darba metodes. ES darbs ir orientēts nevis uz savas pozīcijas striktu paziņošanu un opozīcijas sakaušanu, bet uz kompromisu meklēšanu starp ļoti daudzveidīgām interesēm un lielu koalīciju veidošanu. Sākotnēji sekmīgam darbam traucēja pieredzes trūkumus, iztrūka kontaktu veidošanas iemaņas, Latvijas deputātiem bija raksturīgs polarizējošs darba stils.¹²⁵

Šobrīd Latvijā ievēlētie deputāti aizvien labāk apzinās tīklošanās, atbalsta meklējumu, koordinācijas jautājumu nozīmi – spēj panākt atbalstu caur politisko grupu kontaktu tīkliem vai neformālajās deputātu grupās (piemēram, Baltijas jūras reģionu jautājumu grupā), cenšas profilēties kā eksperti kādā no nozarēm.¹²⁶ Atbilstoši viena deputāta vārdiem: „*Vienīgā iespēja ir iegūt autoritāti un pozīciju vienā vai maksimums divās jomās, jo vairāk nav iespējams izdarīt. Iegūstot šo autoritāti un labus kontaktus ar ekspertiem un lobistiem, var koncentrēties uz lietām, kur Latvijas intereses var pamatot un, ja tās nav pretrunā ar vācu vai franču vai citu lielo valstu interesēm tirgus ziņā vai kā citādi, tad tās var īstenot.*”¹²⁷

Cik ietekmīgi ir Latvijas privātā sektora lobētāji?

Ja Eiropas Parlamenta lobētāju reģistrā iekļautās organizācijas sadala uz katras dalībvalsts iedzīvotāju skaitu, tad Latvijas rādītāji ir vidēji. Vienlaikus absolūtos skaitļos šādu organizāciju 2013.gada rudenī bija tikai 13.¹²⁸ Salīdzinoši lielo dalībvalstu lobētāju organizāciju skaits mērāms vairākos simtos (piemēram, Lielbritānija – 599, Vācija – 715). Šī gan ir visām jaunajām ES dalībvalstīm (izņemot Poliju) raksturīga problēma – divi intervētie Eiropas Parlamenta politisko grupu padomnieki vispār nebija saskārušies ar lobētājiem no jaunajām dalībvalstīm.

Šī pētījuma ietvaros aptaujāto ES jautājumu lietpratēju vidū nav vienprātības par to, vai Latvijas intereses cieš no minimālās Latvijas lobētāju klātbūtnes Briselē. Tomēr visi piekrīt tam, ka mazas valstis nevar cerēt uz lielu privāto lobētāju klātbūtni Briselē – gan resursu trūkuma dēļ, gan tādēļ, ka šajās dalībvalstīs reti atrodas mītnes vietas Eiropas līmenī nozīmīgām industrijām, kurām būtu ikdienā izdevīgi pašām sekot līdzī ES likumdošanas aktualitātēm. Tā vietā būtu jādomā par to:

¹²⁴ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹²⁵ Intervija ar Eiropas Parlamenta sociāldemokrātu politiskās grupas padomnieku, 2013.gada 1.oktobrī.

¹²⁶ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹²⁷ Ina Strazdiņa. Ar argumentiem ir jāpanāk rezultāts. Intervija ar Eiropas Parlamenta deputātu Robertu Zīli. Latvijas intereses Eiropas Savienībā, 2011/2.

¹²⁸ Skat. Kazoka, I. A Baseline Study on Indicators for EU New Member States' Level of Integration and Engagement, PASOS, 2013.gads.

- kā palīdzēt Latvijas sabiedriskajām organizācijām kļūt ietekmīgākām starptautiskajās NVO koalīcijās („lietussarga” tipa koalīcijās), kas var atļauties algot savus pārstāvjus Briselē un tādējādi aizstāvēt arī Latvijas sabiedrisko organizāciju intereses;¹²⁹
- kādā veidā uzturēt kontaktus ar Eiropas Parlamenta deputātiem sev nozīmīgās EP komitejās, lai nepalaistu garām gadījumus, kad ES dienaskārtībā tomēr parādās kāds šai organizācijai nozīmīgs jautājums;¹³⁰
- kā mērķtiecīgāk iesaistīt sabiedriskās organizācijas Latvijas nacionālo pozīciju izstrādē un informēt šīs organizācijas par attiecīgo jautājumu tālāko virzību Briselē;¹³¹
- kā biežāk rīkot Latvijas sabiedrisko organizāciju, tai skaitā privāto industriju lobētāju apmācības par to, kā funkcionē Eiropas Savienība un kā tās ietvaros var ietekmēt lēmumu pieņemšanu;¹³²
- kā atbalstīt Latvijas ekspertu iespējas stažēties vai strādāt Briseles domnīcās – šādu cilvēku kontakti palīdzētu ārvalstu žurnālistiem interpretēt ar Latviju saistītus Eiropas Savienības notikumus, lobēšanas akcijas.¹³³

Cik zinoši Eiropas Savienības jautājumos ir Latvijas mediji?

Vērtējot 10 gadu perspektīvā, medijos strādājošo un žurnālistu izpratne par ES jautājumiem ir vienīgā nozare, kur vairāki šī pētījuma ietvaros intervētie ES jautājumu speciālisti ir novērojuši regresu. Piemēram, ja 2003.gadā Briselē strādāja 4 Latvijas mediju korespondenti, tad 2014.gada pirmajā pusē tādu bija tikai viens. Tā ir liela problēma, jo tieši ikdienas darbs Briselē ļauj izkopt dziļu ekspertīzi par ES jautājumiem.¹³⁴ Pirms 10 gadiem žurnālistiem tika piedāvātas arī plašākas apmācību iespējas ES jautājumos.¹³⁵

Šī gan nav tikai Latvijai raksturīga problēma – nespēja veikt analīzi par sarežģītajiem ES jautājumiem, nespēja lokalizēt to savai auditorijai nozīmīgā valodā, paviršība un saukļi bez seguma ir daudzu valstu problēma, kas izriet no žurnālistu pārslogotības.¹³⁶ Reti kurš žurnālists, kas ik pa laikam kaut ko uzraksta par ES tēmām, augstā līmenī saprot ES lēmumu pieņemšanu un politiskās diskusijas.¹³⁷ Arī redaktori nenovērtē ES jautājumu nozīmi, pakļaujoties kārdinājumam iet pa vieglākās pretestības ceļu – proti, nestāstīt par Eiropas Savienības diskusijām vispār vai tās marginalizēt, atspoguļojot kā daudz mazāk prioritāru jautājumu.¹³⁸ Līdz ar to ne tikai ierēdņiem, Saeimas deputātiem un lobētājiem, bet arī ikdienā ar politiskiem jautājumiem strādājošiem Latvijas žurnālistiem un redaktoriem ļoti noderētu regulāras

¹²⁹ Intervija ar Latvijas Pašvaldību savienības vadības līmeņa pārstāvi 2014.gada 6.augustā.

¹³⁰ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹³¹ Skat. [ES lēmumu pieņemšana: Kā NVO var ietekmēt dalībvalstu nacionālās pozīcijas](#). Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 2014.gads.

¹³² Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹³³ Intervija ar Latvijas žurnālisti, kas specializējas Eiropas Savienības jautājumos (2014.gada 7.augustā).

¹³⁴ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹³⁵ Intervija ar Latvijas Saeimas opozīcijā esošās frakcijas deputātu, kas ilglaicīgi strādā Saeimas Eiropas lietu komisijā (2014.gada 15.augustā).

¹³⁶ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹³⁷ Intervija ar Latvijas žurnālistu, kas strādā ar ārlietu, t.sk. Eiropas Savienības, jautājumiem (2014.gada 7.augustā); Intervija ar Latvijas žurnālisti, kas specializējas Eiropas Savienības jautājumos (2014.gada 7.augustā).

¹³⁸ Artjoms Konohovs. [Latvijas žurnālisti un Eiropas Savienības zinašs](#). Latvijas intereses Eiropas Savienībā 2013/3.

diskusijas un mācības par to, kā (niansēs) funkcionē ES lēmumu pieņemšana un kā tās ietvaros var īstenot Latvijas intereses.¹³⁹

Izvēle auditorijai maz ziņot par ES līmeņa jautājumiem ne tikai liedz iespējas sabiedrībai uzzināt par ES aktualitātēm, bet arī samazina politiķu motivāciju cīnīties par Latvijas interešu realizēšanu. Piemēram, ja mediji un pilsoniskā sabiedrība neprasa regulāras atskaites par ES līmeņa lēmumiem, tad ministri var justies ērti neapmeklēt Eiropas Savienības Padomes sēdes.¹⁴⁰ Medijos joprojām nav iesakņojies priekšstats, ka Eiropas Savienības jautājumi nav ārlietas, bet gan ļoti nozīmīgi ietekmē Latvijas iedzīvotāju dzīvi, iespējas un tiesības, un tādēļ būtu uzskatāmi par jautājumiem, kas nav mazāk svarīgi par Saeimas ikdienas darbu.

Vienlaikus viena no intervētajām amatpersonām novērojusi arī pozitīvas tendences mediju jomā. Piemēram, daudz lielāku interesi par ES daudzgadu budžeta veidošanu 2014.-2020.gadam (par 2007.-2013.gada budžetu interese bijusi minimāla), kā arī profesionālākas EP pirmsvēlēšanu diskusijas 2014.gada maijā.¹⁴¹

Secinājumi

- Latvija ir viena no tām jaunajām dalībvalstīm, kas ir īpaši cieši integrējusies ES sistēmā. Piemēram, ne visas ar Latviju vienā laikā uzņemtās dalībvalstis ir pievienojušās Šengenas zonai un Eiro zonai.
- Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Latvijas iedzīvotāji ir optimistiski par tālāku Eiropas Savienības integrācijas procesu un Eiropas Savienības nākotni. Latvijas iedzīvotāji arī salīdzinoši augstu vērtē Eiropas Savienību un uzskata, ka tā attīstās pareizā virzienā.
- “Dzīļi eiroskeptiski” ir aptuveni 28-33% Latvijas iedzīvotāju. Šie cilvēki uzskata, ka iestāšanās ES bijusi kļūda vai ka integrācija ES ir Latvijai nesusi vairāk zaudējumu nekā ieguvumu. Latvijas iedzīvotāju vidū vispozitīvāk ES vērtē jaunieši, latvieši, Latvijas pilsoņi, kā arī cilvēki ar augstiem ienākumiem.
- Kopš iestāšanās Eiropas Savienībā Latvija ir piedzīvojusi ļoti iespaidīgu iekšzemes kopprodukta (uz vienu iedzīvotāju) kāpumu, ja rēķina pēc pirktspējas kritērija: no 47% uz 67% no ES vidējiem rādītājiem. Starp 12 jaunajām ES dalībvalstīm tas ir otrs lielākais kāpums. Dažām jaunajām dalībvalstīm šis rādītājs ne tikai nav uzlabojies, bet ir pat pasliktinājies.

¹³⁹ Intervija ar Eiropas Parlamenta augsta līmeņa darbinieci, kas EP strādā kopš 2003.gada (2014.gada 16.augustā).

¹⁴⁰ Intervija ar Latvijas parlamenta Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāju 2014.gada 11.augustā.

¹⁴¹ Intervija ar Pārresoru koordinācijas centra amatpersonu, kas strādā ar ES jautājumiem (2014.gada 19.augustā).

- Vidējā Latvijas iedzīvotāja attieksme pret Eiropas Savienību ir raksturojama kā uz indivīda brīvībām un ekonomiskā patēriņa vajadzībām orientēta. Atbilstoši šim priekšstatam, Latvijas iedzīvotāji par galvenajiem Eiropas Savienības sasniegumiem uzskata pārvietošanās brīvības un finansējumu Latvijas attīstībai. Salīdzinājumā ar citu ES valstu pilsoņiem Latvijas iedzīvotājs maz novērtē Eiropas Savienības nozīmi un sasniegumus miera garantēšanā, demokrātijas izplatīšanā, kā arī Eiropas starptautiskās lomas stiprināšanā. Latvijas iedzīvotāji arī maz domā par ES kopīgajām vērtībām, vēsturi kā Eiropas kopības sajūtas veidotāju.
- Tikai 19% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka spēj ietekmēt ES lēmumu pieņemšanu. Tas (līdz ar Itāliju) ir pats zemākais rādītājs Eiropas Savienībā. Salīdzinoši maz Latvijas iedzīvotāju arī piedalās Eiropas Parlamenta vēlēšanās un paraksta Eiropas pilsoņu iniciatīvas.
- Latvijas iedzīvotāju ticība tam, ka Eiropas Savienībā tiek ņemtas vērā viņu intereses, ir ārkārtīgi zema - būtiski zemāka nekā Bulgārijā, Čehijā un Polijā. Latvijas iedzīvotāji netic, ka Latvijas valdība vai Latvijā ievēlētie Eiropas Parlamenta deputāti sekmīgi aizstāv viņu intereses.
- Vienlaikus šī pētījuma ietvaros organizētās intervijas norāda ne tikai uz atsevišķiem Latvijas veiksmes stāstiem, cenšoties ietekmēt ES politiku, bet arī ievērojamu progresu attiecībā uz valsts amatpersonu zināšanām un prasmēm cīnīties par Latvijai izdevīgākajiem risinājumiem. Ja salīdzina ar 2004.gadu, tad 2014.gadā Latvijas pārstāvji (gan ierēdņi, gan politiķi):
 - Labāk izprot faktoros, no kuriem ir atkarīga sekmīga Latvijas interešu aizstāvēšana ES līmenī;
 - Spēj ietekmēt ES līmeņa lēmumus vēl pirms tie ir kļuvuši par oficiālu Eiropas Komisijas likumdošanas iniciatīvu;
 - Labāk prot veidot neformālus kontaktus, koalīcijas, tīklus, kas noder Latvijas interešu aizstāvēšanai.

Rekomendācijas

Latvijas spējas ietekmēt ES līmeņa lēmumus ir atkarīgas no tā, vai un cik savlaicīgi Latvijas pārstāvji zina, kāda ES politika ir Latvijas interesēs un kuri no daudzajiem ES līmeņa jautājumiem ir prioritāri. Tāpat ir svarīgas arī Latvijas pārstāvju lēmumu ietekmēšanas prasmes, kā arī padziļināta izpratne par ES funkcionēšanu: ne tikai ierēdniecībā, bet arī politiskajā līmenī un nevalstiskajā sektorā.

1. Lai definētu Latvijas stratēģisko redzējumu par savām interesēm Eiropas Savienībā, nepieciešams:
 - Izvērtēt 2007.-2013.gada stratēģiskā dokumenta par Latvijas dalību Eiropas Savienībā izpildi;
 - Izveidot jaunu Latvijas stratēģiju, fokusējoties uz ES līmenī darāmajiem darbiem un nostājām attiecībā uz ES nākotnes attīstību;
 - Sasaistīt Latvijas stratēģiju ES jautājumos ar nacionālā līmeņa rīcībpolitikas plānošanas sistēmu;

- Atbilstoši šai stratēģijai, prioritizēt tās Latvijas intereses, kuru aizstāvēšanai ES līmenī ieguldāmi lielāki resursi (laiks, argumentācija, darbinieki).
2. Lai vēl prasmīgāk aizstāvētu Latvijas intereses Eiropas Savienībā, nepieciešams:
- Latvijai nozīmīgākajos jautājumos ES lēmumu Latvijai izdevīgā virzienā censties virzīt vēl stadijā, kad tā ir tikai idejas formā – proti, kad vēl nav gatavs Eiropas Komisijas priekšlikums;
 - Izmantojot 2015.gada Prezidentūras ES padomē iegūtās zināšanas un kontaktus, turpināt attīstīt sadarbību ar Eiropas Parlamenta komitejām un politiskajām grupām, lai arī EP līmenī sagatavotajos dokumentos varētu iestrādāt Latvijai nozīmīgas intereses.
3. Lai nodrošinātu spēcīgākus Latvijas interešu ES pamatojuma argumentus, nepieciešams:
- Ministrijām apmainīties ar labas argumentācijas prakses piemēriem. Lai ministriju „ekselences centri” stiprina to ministriju kapacitāti, kuru prasmes augstvērtīgu nacionālo pozīciju sagatavošanā pagaidām “klibo”;
 - Rīkot biežākas ministriju darbinieku apmācības par to, kā Latvijas pozīcijas formulēt tā, lai tajās spilgtāk uzrādītu ES kopīgās intereses, kas tad kalpotu kā arguments citu ES dalībvalstu pārliecināšanai;
 - Rīkot biežākas ministriju darbinieku apmācības par to, kā formulēt kompromisu priekšlikumus – it sevišķi izmantojot Prezidentūras pieredzi;
 - Atrast veidus, kā Latvijas argumentācijas sagatavošanā pilnvērtīgāk izmantot neatkarīgu ekspertu un Latvijas sabiedrisko organizāciju zināšanas. Piemēram:
 - Uzaicināt attiecīgo jomu NVO un citus ekspertus sniegt viedokli par konkrēto jautājumu;
 - Organizēt NVO un citiem ekspertiem seminārus par to, kā var iesaistīties nacionālo pozīciju izstrādē, kā arī publiskot to jautājumu sarakstu, kuros Latvija strādā pie savas nacionālās pozīcijas izstrādes;
 - Nodrošināt NVO un citiem ekspertiem pietiekamu atgriezenisko saikni par to, vai viņu priekšlikumi ir tikuši ņemti vērā nacionālās pozīcijas izstrādē, nosūtot pašas nacionālās pozīcijas gala versiju.
4. Lai uzlabotu Latvijas Eiropas lietu koordinēšanas sistēmu, nepieciešams:
- Izveidot augsta līmeņa amatpersonu darba forumu, kurā varētu pieteikt Latvijai nozīmīgas ar ES saistītas tēmas, lai regulāri notiktu augsta līmeņa diskusijas un iestāžu savstarpējās rīcības koordinācija;
 - Turpināt iesākto darbu pie ES institūcijās strādājošo Latvijas pilsoņu „satīklošanas”;
 - Apsvērt, vai Latvijai būtu nepieciešama stratēģija attiecībā uz Latvijas pilsoņu lobēšanu Latvijas interesēm nozīmīgos ES amatos;
 - Izvērtēt Latvijas decentralizētās ES jautājumu koordinācijas sistēmas līdzšinējo efektivitāti, nepieciešamības gadījumā veicot tajā korekcijas.
5. Lai vēl vairāk spēcīnātu ES jautājumu kompetences un prasmes ierēdņos, nepieciešams:

- Izmantojot Prezidentūras laikā iegūto pieredzi, turpināt Latvijas ierēdņu apmācības par ES lēmumu pieņemšanas niansēm, sarunu vešanu un citām ES līmenī noderīgām prasmēm;
 - Savlaicīgi pieņemt stratēģiju, kā Latvijas pārvaldei nepazaudēt tos ierēdņus, kas būs ieguvuši vērtīgu pieredzi un zināšanas Prezidentūras laikā;
 - Piedāvāt plašākas iespējas Latvijas pārvaldes darbiniekiem stažēties citu valstu civildienestos, Latvijas pastāvīgajā pārstāvniecībā ES un ES institūcijās.
6. Lai vēl vairāk spēcīnātu ES jautājumu kompetences un prasmes Latvijas ministros un Saeimas deputātos, nepieciešams:
- Piedāvāt padziļinātas ES apmācību iespējas ne tikai ierēdņiem, bet arī ministriem un Saeimas deputātiem;
 - Turpināt stiprināt Saeimas Eiropas lietu komisijas spēju savlaicīgi un kvalitatīvi reaģēt uz Eiropas Savienības līmenī risināmajiem jautājumiem.
7. Lai atbalstītu privātā sektora organizācijas un indivīdus, kas vēlas palīdzēt sekmēt Latvijas intereses ES, nepieciešams:
- Atbalstīt Latvijas sabiedrisko organizāciju centienus iesaistīties un kļūt ietekmīgām starptautiskās NVO koalīcijās (piemēram, palīdzēt ar biedru naudu nomaksu);
 - Mērķtiecīgāk iesaistīt sabiedriskās organizācijas Latvijas nacionālo pozīciju izstrādē un informēt šīs organizācijas par attiecīgo jautājumu tālāko virzību ES;
 - Biežāk rīkot Latvijas sabiedrisko organizāciju, tai skaitā privāto industriju lobētāju apmācības par to, kā funkcionē Eiropas Savienība un kā tās ietvaros var ietekmēt lēmumu pieņemšanu;
 - Pārdomāt veidus, kā atbalstīt Latvijas augstskolu vai sabiedrisko organizāciju ekspertu iespējas stažēties vai strādāt Briseles domnīcās.
8. Lai spēcīnātu ES jautājumu kompetenci medijos, kas arī pieprasītu nepieciešamo kompetenci no amatpersonām, nepieciešami kompetenci pieprasoši mediji. Tādēļ būtu svarīgi rīkot Latvijas žurnālistiem un redaktoriem regulāras diskusijas un mācības par to, kā (niansēs) funkcionē Eiropas Savienības lēmumu pieņemšana un kā tās ietvaros var īstenot Latvijas intereses.